NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXIV. ÉVFOLYAM. 1903. IV. FÜZET.

Április.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Veres Pálné szobra. A szerkesztő	145—147
II.	Angol nevelési eszmék. Győry Ilona	148—164
III.	Wollmann Elma. (Arczképpel.) Sebestyénné Stetina Ilona	165—170
IV.	Neveljük leányainkat egyszerűségre és munkára. id. Lovassy Ferenczné	171—176
V.	Az Óriáshegység. Vidéky Apollonia	177—187
VI.	A nő a magyar közmondásban. Relkovič Mita	188—192
VII.	Gobelinek és gobelinutánzatok fodorvásznon. Poznan Jolán	193—200
VIII.	**Nőnevelési szemle.** Mikszáth Kálmán levele. — A Veres Pálné szoborbizottság. — Szünidei tanfolyamok. — Győry Ilona bucsuja. — A Mária Dorothea-Egylet ülései	201—205
IX.	**Irodalom.** Egyetemes irodalomtörténet. Szerk. Heinrich Gusztáv. S. J. — Általános psychopathologia. Irta dr. Hajós Lajos. a. a. — Beküldött könyvek	206—208

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet Nőiskola)*** *sziveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai tetemesen leszállított áron kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés“* czime alatt a VI. ker. állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (István-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI. ker., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXIV. ÉVFOLYAM. 1903. ÁPRILIS IV. FÜZET.

VERES PÁLNÉ SZOBRA.

Ma még csak egy rajongó lelkületű matróna szép eszméje de lehet, hogy nagyon rövid időn belül válóság, mely dicsőségére szolgál a mai női nemzedéknek, mely az eszmét megérteni, Veres Pálné érdemeit méltányolni tudta, s lelkesülni és áldozni volt képes azért, hogy elismerését és háláját a nőnevelés legideálisabb czéljaiért küzdő asszony emléke iránt leróhassa.

A nőnevelésnek voltak a közelmultban is kimagasló egyéniségei, különösen azok között, kik hivatásszerűen vállalkoztak nemes föladatuk teljesítésére: de nem volt soha a ki önzetlenebbül, nagyobb lelkesedéssel és nagyobb eredménynyel fáradozott volna e téren, mint Veresné. Oly korban, midőn a nők nevelését és a nők keresetképességét érintő kérdések iránt úgyszólván senki sem érdeklődött, a közöny sorvasztó szelével küzdve, lankadatlanúl lobogtatá szövétnekét, míg az egész hazában figyelmet ébresztenie, míg a nők nagy részét öntudatra keltenie, és nemük fölemelése érdekében munkára birnia sikerült.

Az «Országos Nőképző-Egylet» fényes palotája s méltán nagyhírű intézete messze korokra szóló szép emléke az ő lángoló lelkesedésének, mely ezer meg ezer lélekben fakasztott áldozatkészséget s a közadakozás fölhasználásával és kiváló nők odaadó tevékenységével társadalmi úton hozott létre olyan nőnevelő intézetet, melynek csupán a társadalmi tevékenységéről joggal híres Angliában találjuk párját. De nem ebben van legfőbb érdeme hanem abban az erős, nemes buzdításban, melyet kortársaira — a legkiválóbb államférfiakra és a legegyszerűbb munkás asszonyokra egyaránt — egy egész emberöltőn keresztül gyakorolt, s melynek nemzeti nőnevelésünk mai kialakulását első sorban kö-

szönnünk lehet. Ezt a semmiféle asszonyi tevékenységgel össze nem hasonlítható lelkesült és hatásos munkát, melyet Veres Pálné magánéletében, társadalmi érintkezéseiben, levelezéseiben, egyesületi működéseiben — beszédeiben és hirlapi közleményeiben — kifejtett, a «Veres Pálné» könyvéből ismerhetik meg azok, kik annak szemtanúi nem lehettek. E könyvet, mely Veres Pálné életét és működését tünteti föl, hálás tisztelete jeléül az Orsz. Nőképző-Egyesület adta ki. És ime a Veresné szelleme a holt betűkön keresztül is hat a szivekre, életre kél. Azok a lelkes asszonyok, id. Lovassy Ferenczné, Patay Gyuláné, Hentaller Elma és mások, kik e könyv ismertetésére vállalkoztak, mindazzal a lelkesült fölkiáltással végzik szavaikat: «emeljünk szobrot Veresné emlékének».

Id. Lovassy Ferenczné nem maradt a puszta felkiáltásnál; mozgalmat indított meg, a Veres Pálnénak emelendő szobor tárgyában,* első sorban az «Orsz. Nőképző-Egylet» választmányi ülésén tette meg idevonatkozó indítványát, melyet egyhangulag elfogadtak s a megvalósítás módozatainak megállapítását az elnökségre bizták. Időközben a magyar tanítónők tekintélyes «Mária Dorothea» egyesülete csatlakozni óhajtván a megindítandó mozgalomhoz, márcziusi választmányi üléséből kifolyó határozatában arra kérte Lovassynét, hogy létesítsen az egyesületektől független külön bizottságot, mely a szobor felállításának munkáját vállalja magára. A bizottságba a M. D. E. részéről azonnal jelölt ki az ülés néhány tagot.

Igy alakult bizottsággá április hó 8-án az a lelkes kis sereg, mely Lovassyné meghívására, e czélból Lovassyné Szentkirályi-utczai palotájában összegyült: Rákosi Jenő, Zsilinszky Mihály, Mikszáth Kálmán és Alexander Bernáth dr., buzdító hozzászólásai után egyhangú lelkesedéssel határozták el a gyűjtés megindítását s a munka oroszlánrészét nyomban idősb Lovassy Ferenczné és Mikszáth Kálmán társelnökökre bizták.

* A mozgalom megindulásának részletes történetét más helyen közöljük. Szerk.

Teljes lélekkel csatlakozunk a bizottság által elhatározott mozgalomhoz. Vörösné állított magának emléket műveiben, *neki* nincs szüksége arra a kitüntetésre, melyben a bizottság részesíteni akarja; de nekünk, egy gyengébb kor, gyengébb gyermekeinek szükségünk van arra a buzdításra, melyet a Veresné emlékével, Veresné eszméivel való foglalkozásból meríthetünk; nekünk szükségünk arra a lelkesedésre, melyet a szobor felállítása, a szobor megtekintése bennünk kelteni képes. És szüksége lesz a szoborra utódainknak, kikben már nem fog élni annak a lelkesedésnek emléke sem, melyet Veresné kortársaiban a nőkérdésre nézve kelteni tudott, s kiknek lelkében a szoborral megörökített eszme épen a szobor által fog új életre kelni, hogy nemesítőleg hasson minden újabb és újabb nemzedékre az idők végeig.

És állani fog a szobor, a mint áll már Brunszvick Teréziáé is. Állani fog, hogy tanúságot tegyen a mai kor asszonyairól, kik megtudták becsülni az első magyar nőt, ki az örök asszonyit összhangzásba igyekezett hozni hazánkban az európai kulturával.

Lelkesedéssel csatlakozunk a szobor-bizottság mozgalmához, és kérve kérjük olvasóinkat és folyóiratunk barátait, hogy a mozgalmat a maguk részéről is felkarolni és támogatni szíveskedjenek.

Veresné szobra lesz az első, melyet asszonyok állítanak föl egy értük lángoló lelkesedéssel fáradozott asszonynak.

Adakozásokat e czélra elfogad és a folyóiratban nyugtatványoz:

Budapest. *A szerkesztő.*

ANGOL NEVELÉSI ESZMÉK.*

Mikor egy ízben Korvin Mátyás historikusa Galeotti, meg Szeredai, a kincstartója el akarták vinni Budáról Visegrádra a könyvtárnak meg a kincsesháznak legértékesebb darabját, hogy ott az olasz vendégeknek azt mutassák meg, nap nap után főtt a fejük, hogy melyik legyen hát az az egy, a mi a legjobb választás volna. Végre aztán az udvari bolond ezzel a szóval kaczagott a nagy tudósnak, meg a nagy ötvösmesternek a szeme közé:

— Az Isten áldjon meg benneteket, hát ha ennyit kell tépelődnötök, melyik a legértékesebb, hát nem értitek meg ebből, hogy akkor akármelyiket is kikaphatjátok a többi közül; a kinek megmutatjátok, egyik esetben sem rövidül meg; — de meg aztán, ha úgy esnék is, hogy a legértékesebb mégis csak itt maradna, hát az csak sarkalni fogja az idegent, hogy a többit is meglássa.

Körülbelül ezzel vigasztaltam magamat én is, mikor arra nézve kezdtem habozni, melyik részletét tárjam itt önök elé annak a sok tanulságnak, a mit Anglia jelenlegi nevelésügye nyujt az idegennek, kivált ha az illető elég szerencsés arra, hogy ne hivatalos, hanem társadalmi uton nyerjen bejutást ebbe a világba. De ez esetben nemcsak azért bajos dolog egy részletet, a többi közül kiragadva mutatni be, mivel az ember azt nem tudja, mi lenne a legérdekesebb, hanem mivel igazán akarata ellenére is igazságtalanná válnék az ember annak puszta elkövetése révén, ha *egy részletről* szólana; annak a nevelésügyi világnak egy rész-

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában márczius hóban tartott előadás.

letéről, a hol bámulatos ellentétek olvadnak össze úgy, hogy míg nevelésügyük egyik vívmányánál csodálattal állapodunk meg, addig a másik szinte mosolygásra készt naivságával; — míg egyiknél irigyen nézzük, hogy íme, ez vagy az az intézmény lehetett a fennálló óriás eredmény szülőoka; viszont a másik, még rendezetlen dolognál megdöbbenve kérdjük, vajjon micsoda hibás eredménynek, tévesztett hatásnak válhatik okozójává ez a rendszer.

Egyformán igaztalan képet adnék az angol nevelésügyről, ha azt mutatnám be csakis, mily hatalmas, komoly eredménynyel dolgoznak pl. az egyetemre előkészítő collegiate schoolok; — vagy ha az alsó fokú népiskolák igen gyenge, ósdi, alantas szinvonalú működésére mutatnék reá. — Elmondhatnám, ha volna lehetség a felolvasásoknak egész sorozatára, hogy a praktikus, technikai nevelés ép oly czélravezető, magasan fejlett, mint a milyen kérdéses, alig életképes az általános műveltséget nyujtó felsőbb leányiskolák közt minden olyan, a hol az iskola nem kizárólag igen vagyonos leányok számára van tartva. — Ha áttekinthetnők a nevelés minden ágát, akkor elmondhatnám talán, hogy a rajzoktatás módja is, eredménye is ép oly kitünő, mint a milyen gyarló átlag a kézimunka-tanítás.

Mindez ellentétek felsorolása s a bennük rejlő itélet bebizonyítása talán igazságos képet adna az angol iskolázásnak jelenleg bizony nagyon forrongó átmeneti időt élő világáról, de mihelyt csak az egyik oldalát mutatnám be az éremnek, ott volna az igazságtalanság a maga egész ellenszenves voltában s nekem úgy tetszik, mintha az itéletekben Európa talán egy országgal szemben sem lenne oly kész magát tulzásokra ragadtatni, mint Angliával szemben. Ismerjük a tényt, hogy a Széchenyi ideje jóformán az anglomániát teremtette meg, most, a német és franczia sajtó jóságából viszont az anglophobia kezdett terjedni a continensen, de itt, noha nem tartozik is tárgyamra, nem állhatom meg, hogy meg ne említsem, mily tisztán, erősen tudják Angliában azt, hogy a legutóbb lemult idők folyamán Magyarország volt a legobjectivebb. Vezető köreink nemesen viselkedtek e téren s ezt Anglia tudja; s ha igazat adunk annak a szép mondásnak, hogy

noblesse oblige, a nemesség kötelez, úgy ez esetben úgy értelmezhetjük azt, hogy politikai vezetőnk eljárásának nemessége bennünket is kötelez arra, hogy Angliáról szóló itéletünkben igazságosak óhajtunk lenni.

Két nagy okom van arra, hogy mikor most itt vagyok önök előtt, ne annyira *egy* részletét, egy speciális iskoláját, intézményét óhajtsam ismertetni az angol nevelési világnak, hanem inkább az általános angol nevelési eszmékről szóljak. Két okot mondtam; az egyik az, hogy örömmel, boldogan, büszkén láttam: elmult már az az idő, eltünt már az a világ, a mikor a mi kis Magyarországunknak a más országokkal való összehasonlítás csak ártott; igaz, kulturális életünknek, művelődésünknek idő kellett, míg kisarjadt a honi földből; abból a földből, Istenem, a hol ezer ilyen kisérlet gyönge sarja már oly régóta ébredt életre a talaj gazdagsága folytán; de a hol ezer ilyen sarjat fojtott el véresőnek ölő árja, fagyasztott meg részvétlenség jeges suhanásu szele és csavart ki tőből a romboló vihar. Igen, egy időben talán még kijelentés gyanánt hathatott reánk, ha hír jutott egy más országból, mely békén élhetett művelődésének; — de hogy a magyar föld, a magyar faj mire képes, ha dolgozni akar, semmivel se mutattuk meg jobban, mint azzal, hogy ötven év alatt nem egyben elértük immár a többi kultur államok szinvonalát. A magyar kultura immár nem csenevész, satnya palánta többé; nem; aczélos erejű törzzsel szökkent sudárba; rugalmas galyaiban fent az életerő s noha, mint minden buja tenyészet sarján, rajta is ott fenyeget néhány fattyuhajtás, de az erejét, az életrevalóságát, viharral daczolni tudását nem féltem én már; — megél a magyar kultura. Most már, még ha távolról, az ég aljáról eljönne is valaha a vihar, a mi ott gomolyog a szemhatáron, onnan is fenyegető tekintetét lövelve a villámoknak a mi berkünk e szentelt fája felé, ez a törzs most már harczra meri várni a vihart.

S nekem úgy tetszenék, mintha saját haladásunk keveslése volna, ha ma is ugyanazzal a bennünket megsemmisítő magasztalással néznénk a mi fiatal sudár fánk mellett azt az évszázados, terebélyes törzset, a mivé a nyugati nagy államok művelődése

szilárdult. Igen, bizonyos erőt, bizonyos méretet, bizonyos szépséget csak az idő adhat meg a fának, de épen *ezt* nem szabad felednünk s a fiatalságáért ne tegyük felelőssé az ifju törzset, bízzuk az időre, hogy amannak előnyeit ennek is megadja. És mi több, itt-ott az ily régi műveltségek terebélyes törzse, korhadozik is valamelyest.

Ez az egyik okom, a miért nem egyes, nekünk ma talán még el nem érhető vívmányokról szólok, a másik meg az, mert egy pillanatra sem akarom eltéveszteni szem elől azt, hogy hol, kiknek szólok. S ez a tudat mindenek előtt arra emlékeztet, hogy ez az egyesület igazán egyik legfőbb életerévé vált már kulturális életünknek, különösen a nőkének; — s mint ilyen főéletérbe, ide gyűl amúgy is az uj eszmék, tapasztalatok éltető anyaga; — ide gyűl igen, de innen is terjed tovább. Az, hogy ide gyűl, azt érteti meg velem, hogy az enyémnél mennyivel gazdagabb, értékesebb tapasztalatok kerültek már ide mindarra nézve is, a mit Anglia egyes iskolai intézményeiről én mondhatnék; az a másik tudat azonban, hogy innen ez egyletből, a magyar nők szellemi életének egyik nagy életeréből szivárog át eszmék életárja ezer más erecskébe; ez a tudat viszont arra sarkal, hadd vegyítsek ebbe én is néhány cseppet azon eszmékből, a melyeknek a magyar vérrel való organikus elvegyülését magyar lelkemnek, a népemhez való szeretetnek egész erejével óhajtom.

Ez a fajszeretet talán semmit sem tesz olyan érdekes tanulmánynyá számunkra, mint a nemzeti jellemet. S engem arra, hogy nem egy angol nevelési eszmét a mi nevelésünkben is látni óhajtsak, kivéltkép az visz rá, hogy látom, mennyi rejtett hasonlóság van angol és magyar közt nemzeti jellem dolgában. Tudom, hogy e merész állításra nem egy arcz elámulásnak, hitetlenségnek tekintetével fordul felém; de ne feledjék, az a kép, a mit angol és magyar nemzet egymásról nyert, nem is közvetlenül, nem is az egyedül igaz egyéni érintkezés utján esett. Az egymásról nyert hirek, értesülések bizony idegen elemeken keresztül szüródtek át a két országba és itt megint ismétlődött az a fizikai törvény, hogy ha valaminek képét idegen elemen keresztül nézzük, az a kép,

mint a vízbe merített vessző vonala, megtörik, eltorzul; vagy mint a ködön át nézett épület, hegyorom nagyobb lesz, kisebb lesz a valódinál, csak épen hogy olyan nem lesz, a milyen valójában. De ha megismerjük egymást, csodálatosan bontakoznak ki az eddig ismeretlen homályból párhuzamos vonalak. S mivel csakis a nemzeti jellemnek megfelelő nevelés, művelődés az, a mi életképes, azért tartom én érdekesnek arra vetnünk egy pillantást, mi felelne meg az angolokéból nekünk, mivel hogy nem olyan nagyon heterogen két anyag az, a milyennek első pillanatra látszik. A felületen meglevő, de tagadhatatlanul sok különbség ellenére is ott rejlik a mélyben sok szál, a mely összefűz bennünket. Az otthonnak erős szeretete; a hagyományokhoz való ragaszkodás, hitvallásszerű tiszteletben tartása az adott szónak; aztán az az örökkön élő, honvágyszerű visszasovárgás a szabad természetbe; a föld rögéhez való vonzódás, tanyai életnek, kutyának, lónak szeretete; — aztán meg benn a lélek mélyén, a komoly, kicsit sötétes felületű kedély alatt a nehéz, de tartalmas, a könyezve mosolygó humor, aztán a baráthoz való erős hűség, a szivből fakadó vendégszeretet; — az államéletben pedig az egymással tán ellentétesnek látszó két vezéreszme; — a bátor, méltóságos, engedni nem tudó alkotmányszeretet s mégis a tiszta, hűséges, de önérzetes monarchikus érzés; bizony hogy közös vonása angolnak, magyarnak.

Az ilyen családok körében növekedett, az ilyen országok polgáraivá felnövő ifjúság nevelésében ugyan nem lehet-e sok a hasonló természet szerint is?

Nem akármelyik ország művelődése nyomán lehet haladnunk; a mi nekik tökéletes, talán, nálunk úgy lehet, elhibázott volna; azt nézzük, hova irányít jellemünk hasonlósága s honnan térít el az ebben való különbség.

Úgy tetszik, mintha a német jellem a germán föld hatalmas bükkfa törzséből hadi szekerczével kivágott bálványkép lenne; becsületes, erős, anyag, tekintélyes, merev, tartalmas, bárdolatlan; — a franczia jellem sèvresi porczéllán grácziából és törékenységből alkotott remeke; — tartalomnak, anyagnak nagy

massája nem is kell hozzá, hisz minden csekély része művészivé, finommá alakul; — de nem is bírja a tartalom nagy tömegét; — ott van aztán a Grampian hegység mélyeinek vasércze, sheffieldi aczél; s ott van a nála tetszetősebb, ragyogóbb, de lágyabb, alakíthatóbb arany a Kárpátok sziklafalaiban; van különbség köztük, de van hasonlóság is; — angol jellem aczélának, magyar jellem aranyának kincsét, mélyre szálljon, a ki meglelni óhajtja; kibróbálhatja jégben, tűzben; csak nemesebb lesz az egyre; ha pöröly csapása éri, keményebbre válik; de mégsem ismeri, a ki azt tartja, hogy olvadni nem tud; olvad az és lágyul, csakhogy melegség kell hozzá.

S mikor most visszagondolok arra, mit szeretnék az ő vezéreszméiből itt látni minálunk, csodálatosképen nem azok jutnak eszembe, a mi tudásuk nagyságát, ismereteik gazdagságát gyarapítja, hanem a mi az angol aczélnak ezt a rejtett olvadékony elemét, az angol *kedélyt* neveli; annak a *melegségnek* emléke járja át lelkemet jótékony lágysággal, a mit ott a nevelés eszméi lépten-nyomán elárulnak.

A mit Legouvé oly szépen mond, hogy: egy kis tudás elvezet az Istentől, sok tudás ismét visszavezet hozzá, azt én úgy módosítva is kimerném mondani, hogy így vagyunk a természettel, az egyszerűséggel s a kedélyvilág melegével is. Csak a Faust famulusának szűk látkörű, pedáns iskolai tudása hiszi, hogy a természettől, az egyszerűségtől s a kedély megnyilatkozásától a tudásnak távolodnia kell.

S én az angol iskolák tanításában az ezekhez való visszatérést láttam gyönyörűséggel. A régi nemeslevéllel, évszázadokra visszamenő ősi származással dicsekvő angol kultura, immár elérkezett tehát oda, hogy a földhöz, a szabad természethez, az egyszerűség, ősi melegség szabad földjéhez kell visszatérnünk, ha Antæusként uj erőt akarunk nyerni.

Anglia alsófoku iskoláiban nagyon sok a hiányos, az elmaradott, a gyarló vonás, de tudja Isten, az az egy már itt is rokonszenvet ébreszt, hogy a természet szeretete ott terjeng, mint életadó meleg, sugaras levegő. A falak telve művészi alkotás számba

menő képeivel a tájaknak, az angol kunyhóknak; erdő-mező virágainak; az ablakok virágcserepekkel telve; a katedrán nagy kazalban mezei virág, tarka őszi levél, télen üvegfáju fagyöngy, meg korallszinű magyal bogyó, a karácsonyi rózsa ezüstös, fehér tallérja, a téli futójazmin apró, aranysárga csengetyűje. Nincs az az iskolaszoba virág nélkül egész éven át. S mikor aztán jön a rajzóra, már a 7—8 éves gyerek is, de még a 16 éves tanuló is élő levelet, gyümölcsöt, gallyat kap, hogy azt rajzolja. S míg rajzolna, a tanitónő felhívja egyenként, mi ujat talált a levélen, virágon. Hogy kutat az a sok élénk, aczélkék angol szem, hogy csillan fel bennük a látás, az elmével való látás gyönyöre, mikor jelentheti, hogy: Teacher, please, I see sometting. (Kérem, én látok valamit) s úgy mondja, hogy a ribizkelevél erecskéi a levétő felé nem zöldek, hanem vörösek; aztán, hogy a nefelejtsnek néha fekete pont van a közepén, máskor vörösbarna, aztán, hogy otthon ő náluk a magyalbokornak a levele csak addig tövises, a míg olyan magasra nem nőtt, a hol a tehén már nem tudja lerágni, meg hogy ő virágot a repkényen csak akkor lát, mikor a repkény magasabbra nem akar már nőni. S hogy ez a látni tudás, a természet minden jelensége iránt való érdeklődés hogy erősödik, hogy megy át az angolnak minden vérébe, azt egyre jobban láttam, a mint fokozatosan magasabb és magasabb iskolákba jutottam el.

A 12 éves fiu már agyagból mintázza ki a szamóczát, a diót, a polgári leányiskolában pedig egy kitünő tanitónő, Harrisné, a ki odáig viszi a felekezetében ismeretes quäker szerénységet, hogy doktori czimét is csak mástól hallottam, dolgozatokat is csak olyant ad: vigyenek be a szobába egy kis galyat, tegyék vízbe s két hét mulva adják be a dolgozatot, hogy mit láttak a gallyon, de rajzolják is le; vagy irják meg, mit csinál otthon a kanári, az aranyhal, a macska ha közelednek hozzá, mit csinál ha enni akar, ha fél, ha hideg van. Azután felkerültem Camaridgebe s ott, ezek után meg nem lepett ugyan már, de tetszeni nem kevésbbé tetszett az, hogy a szemüveges, tudós egyetemi kisasszonyok szobája is tele van virággal, a mit biziklizés közben a mezőn szed-

tek; s hogy a természet szeretete a természet ismerésével tart lépést, arról meg az győzött meg, mikor láttam, hova fejlődött már addigra a természet utáni rajzolás, mire ide jutottak. Nemcsak hogy a tanítónőképző növendékei mind lefestik részletekre bonczolva is, meg dakorative is az immár tanult virágokat, hanem a virágot, gombákat, gyümölcsöt úgy alkotják meg a rajzpapiroson, hogy a szirmok felhajthatók, a gomba, a gyümölcs harántmetszetben kinyilik s belül látszanak a szintén megfestett belső részek. De az igaz, hogy már az elemi iskola tanítónői is mind gyönyörűen rajzolnak. Asztalukon ott van a 20—25 féle szinű kréta s mikor azt kérdi az apró gyerekektől: rajzoljunk le mindent, mi van a tavon vagy a folyón, minden gyereknek szabad valamit kérnie, mit rajzoljanak oda; egymásután kérték (s milyen leleményesek a követelésben), hogy halat, sásbuzogányt, vizibogarat, nymphæ rózsát, békát, csónakot, horgászó fiut.

A cambridgei egyetem természettudományi muzeumában ma is látom azt a jelenetet, a minek épen szemtanuja lettem. Az egyik tanárnő egymásután vett le két-három ibolyát egy virágban álló törzsről; az egyiket szirmokra szedte szét; a másikat borszeszbe dobta s épen még valamit akart a hallgatóknak magyarázni, mikor egyik, azt híve, szükség van még egy szál ibolyára, megkapott egyet, hogy letépje. A tudós professornő még az aczélfogót is ledobta, hogy meggátolja a dolgot, úgy kapott a derékban meghajlított ibolyaszál után: «Jaj, le ne tépje, hiszen nincs már rá szükség. No, hála Istennek, még nem törött le».

Hogy ez a természet szeretetére, meglátására való nevelést nemcsak azok követik, a kiknél ennek hasznos volta tudatossá vált, hanem olyanok is, a kik ezt jóformán csak ösztönszerűen teszik, arra nagy bizonyság nekem az a selyemgyári munkásasszony, a ki azt mondta, mikor egyszer a repkénynyel, bibor futó rózsával, fehér clematissal befuttatott kis cottage-ját, meg az előtte levő fuchsia sövényt, az ablak párkányon száz meg száz hajványkék, bibor, vajszin meg bársonyos lila pillangóként libegő borsóvirágot megcsodáltam, valamint a vörösbegy szép, nagy veszszőkalitkáját, melyet a köréje aggatott páfránykosarak egész

kis ligetté varázsoltak; azt felelte rá szelíden, de komolyan: Lássa, én nekem korán munkára kell mennem, szokjék a három gyerek hozzá, hogy a mint az ablakon kitekint, már szépet lásson; néha egész nap is egyedül vannak a Bessyvel, a 15 éves hugommal, a ki a házat rendben tartja, de azért ha fa, virág meg madár van körülöttük, nincsenek egyedül s ha megjövök este, csak győzzem hallgatni, mit csináltak azalatt a kertben a zöld gyíkok, a veresbegy, a Katiczabogarak, meg a fecskefarku pille.

És ha valami kétségem maradt volna még a felől, hogy nem a legjobb, a legbölcsebb tankönyv a természet, a mely gondolkozást és kedélyt, itéletet és jellemet egyaránt nevel, eloszlatná még ezt a kételyt is az, a mit Angliának most élő legjobb női szónoka s egyszersmind vallásfilozofusa mond, Annie Besan, az a csodálatos asszony, a ki ott él Indiában a buddhismusnak hét pecséttel lezárt mysteriumai között s a ki mind e titkokban annyira előre haladt már, hogy a nagy mahatma gyürűjét is ő viseli, mióta a Blavatzky Helén félelmesen óriás egyénisége elköltözött e földről abba a világba, a melynek titkait annyi vakmerőséggel kutatta; Annie Besant szavaiból tudom, hogy a hol ő legtöbbet tanult, a leghamarosabban és legélvezetesebben, az nem iskolában volt, hanem Miss Marryatnál, a hires Marryat kapitány nővérénél, a ki sem rászorulva nem volt hogy tanítson, de mitöbb, nem is készült volt erre soha s mégis, született lángész volt a tanításban; módszert, tanmódot, tanmenetet nem ismert, de ismerte a világegyetemet: ismerte és szerette s egy-egy séta kapcsán, a hova a kis Anniet vitte, tanultak növénytant, állattantörténelmet, vallást, mindent.

Nem hiába, hogy az angol tanítás a való életből táplálkozik, de a való életre is készít.

Hadd menjek itt át ismét egy másik vonására, arra, hogy milyen önállóságra szoktat az angol nevelés.

Mig a nevelés eredménye csak ott érvényesül az iskola falai között, addig kritizáljuk, megmosolyogjuk, kételkedve nézzük az angol nevelést, de mikor meg az áll elénk, hogy a száguldó, robogó élet, a mindent követelő, a minden gyengét, gyarlót össze-

morzsoló élet számára dolgozik ez az angol nevelés, a mely a jellemet képezi első sorban is, hogy ez nevelte a Gladstonet, a Pilteket, Foxot, Disraelit, Rhodes Cecilt, akkor még a John Bull hatalmas alakja a maga, kissé nehézkes, ósdi voltában is tiszteletet parancsolólag áll elénk.

Mert theoriákra tanítani ki az elmét, az csak naphoz kötött érdemű eredmény, a theoriákat theoriák döntik meg; de a ki a kezére bízott gyermek jellemét teszi tisztábbá, egyenesebbé, szilárdabbá, annak érdemét az ország államéletének s az egész magánéletének semmi változása nem csökkenti értékben.

Önállóságra nevelés rejlik ott ezer apró dologban, a szorgalmi dolgozatok azon módu feladásában, hogy pl. mikor a Nagy Alfréd emlékünnep ideje volt, vagy a Schiller-jubileum éve, azt adták fel a leányoknak, fiuknak, gyűjtsék össze abból, a mit látnak, hallanak, olvasnak otthon, vagy tanulnak az iskolában, mindazt, a mi Alfréd királyra vonatkozik. Ez volt a parancs: semmi több.

Én aztán átnéztem azokat a füzeteket s mondhatom, három ilyen dolgozatból egy év folyamán megtudnám ismerni a növendék tehetségét, emlékezését, kedélyét, képzeletét, szorgalmát. Mert míg az egyik füzetnek szárazon, keserves kötelességszerűen egymás mellé rótt adatai, hogy ez vagy az az író született itt és itt; iskoláit itt és itt végezte, meg az az elmaradhatatlan életrajzi kisértet, hogy szülei papnak szánták; meghalt ekkor és ekkor. Míg mondom, ezek a lélektelen dolgozatok az igazi, sekélyes kis iskolás leányt tárták elém, a ki bizony nem igen töri majd a tanulás tollát, ha egyszer kimarad; addig a másik füzetben találtam szép, illustrált angol lapokból kivágott arczképeket a költőről vagy a királyról, a kiről irtak, feldiszítve kézi festésű babérkoszorúval, nemzeti szinű szalaggal. Oda volt festve a király czímere, zászlója, lerajzolva, kiszinezve a térkép részlete, a hol a csata volt; lerajzolva a családfa, Plantagenet Henrik jelvirága; itt ez művészi hajlamu lélek.

A másik összeirta a verseket, az adomákat, mit valaha Shelleyről, Alfréd királyról hallott; beleragasztotta a füzetbe

Irving arczképét, a kit a költő egy darabjában látott s aláírta a monologot, mely legjobban megragadta; ez a tanuló az irodalomért fog érdeklődni, fogadnék reá; a másik azt irta meg, miféle fegyvereket, ruhákat, zászlókat, házi eszközöket látott a British muzeumban abból a korból.

Igen, egy-két ilyen dolgozat többet tesz az egyéniségért, az önálló fejlődésért, mint husz olyan, a mi mind egy formába van öntve.

Az önállóság eszméje nyilatkozik meg abban is, hogy a vegytani, physikai órán csak a legkezdetén kisérletez a *tanár*, azután minden tanuló odaáll a kisérletező teremben a maga külön vegyitő medenczéje, mozsara, kémlőcsöve vagy forraló lombikja mellé; nemcsak azért, hogy jobban megjegyezze, jobban elhigyje, hanem, mint azt nekem az óriás South Western Polytechnic intézet egyik igazgatója mondta, hadd tanulja meg viselni a felelősségnek azt a terhét, hogy ha nem tud a többivel haladni, ő az ügyetlen, ha nem jegyezte meg jól, ő volt a feledékeny; ha ostobaságot csinál, az ő kezét égeti meg az anyag, vágja meg a kés. — Annyi bizonyos, hogy a fiatal arczokon lángoló tudni vágyás izgalma más hangulatot árult el, mint a milyent mindnyájan ismerünk a kisérletezési physika órákban, melyek amolyan Treuga Dei fegyvernemmel szerepet játszanak a tanulókra; a felelés istenitélete ki van zárva, valami elernyedt megnyugvás terjeng a tanulósereg fölött s még jó, ha a tanár elfoglaltsága nem virágoztatja fel a művelődés ágai közül a regényolvasást, meg a levélirodalmat.

A felelősség érzete! Igen, ez az, a mi az angol nevelésben engem annyiszor birt már elgondolkozásra. Azt hiszem, az ehhez való szoktatás az egyik legerősebb jellemképző eszköz. A felelősség világában a fizikai gravitacziónak sajátságos törvénye uralkodik; mennél nagyobb sulya nyugszik rajtunk a felelősségnek, nem hogy annál jobban lenyomna, hanem inkább annál inkább emel bennünket.

Az angol bank kincsesházának, a Westminster dicsőségének láttára nem támadt úgy fel bennem a nemzeti irigység, mint mikor azt láttam, micsoda aczélszilárd kötelességérzetet tud az

angol nevelés a gyermeklélekbe oltani; ezt irigyeltem meg, mert azt hiszem, ez a harmadik kincs vezette az angolokat amahhoz a másik kettőhöz is; a hol a nemzet fiai a kötelességet kitüntetésnek tekintik, ott szokták ezek az országnak megszerezni az angol bankéhoz hasonló kincseket s olyan dicsőséget, mint a Westminsteré.

Kötelességérzet! Milyen rideggé kellhet ennek a gyermeklelket tennie! mondják talán néhányan! — Hadd mondjak el valamint erre nézve. Harmadéve, mikor a Földközi tengeri angol flotta hadihajóin egyik bált a másik után tánczoltuk végig, azt kérdezi tőlem az egyiken egy 18 éves tengerész hadapród (vérbeli herczeg volt az édesapja, mégis megszolgáltatták ugyancsak keményen), hogy: Nem akarja megnézni a fegyverkamrát? Miért ne, mondottam, ha a tisztek megengedik? Hejh, hogy elkezdett nőni előttem az a fiu ebben a perczben. Mintha a perzsa mesék Mirzebilarniklájára lépett volna, a hol egy pillanat alatt husz évet öregszik az ember. Aztán úgy felelt, leányos arczán a jogos büszkeség eláradó pirosságával: «Mindenért én vagyok ma felelős, a mi a fegyverkamrában történik.» — Nos és hogy ezeket a kötelességben való nevelkedés nem teszi rideggé, arra is megkaptam a bizonyságot ott, helyben egy negyed óra mulva, a mint a keringő megharsant. Felálltunk épen tánczra az őszhaju öreg tengernaggyal s mikor ez azt kérdezte egyik mágnásunktól, a kinek már 36 nehéz esztendő nyomta a vállát: «Ön nem tánczol?» A gróf nem is sejtve, hogy milyen szándéku embernek mondja, azt felelte rá, «Jaj, kedves admirál, öreg vagyok én már arra!» A mire az angol tengernagy megpödörte a deres szőke bajuszát és odavágta, hogy: «Úgy? Én nem!» Aztán repültünk. És én kivánnék önöknek hadnagyban olyan jó tánczost, mint a milyen az admirális volt.

Hja, a hol a gyerek is férfi tud lenni a kötelességben korán, ott a férfi is gyermek tud maradni kedélyben, még öreg korára is. A komolyságnak és derűnek mesteri összeolvasztásáról beszél az angol vallásos nevelés is. Az iskolai istentiszteleteken a gyönyörű éneklés annyi derűt áraszt s az Isten jóságáról, a világ szépségéről, az élet nemes örömeiről szóló szent beszéd annyi vidámságot

támaszt a szívben, hogy én az angolok vallásos fogalmait abban látom összetömörítve, a mit egy testben, lélekben hatalmas egészségü angol ifjutól hallottam: «Hogy lehet azt képzelni, hogy a vallásos embernek komornak kellene lennie. Nem hogy nem kell, de nem is lehet. Hisz a vallásosság nem hogy kizárná, hanem megteremti a lélek derűjét. Vagy a legnagyobbhoz, a legjobbhoz, s a legbölcsebbhez való közeledés nem tesz-e egyszersmind a legboldogabbá is?» Ha a vallás kiölte valakinél a szív derüjét, nem is igazi vallásosság volt az, a mit ott nyujtottak.

Kettő van még az angol nevelési eszmék között, a mely ott most fontos kérdéssé vált, melyet azonban ez alkalommal csak futólag szabad megemlítenem, mert különben részletezése szükségessé tenné magának a két intézménynek ismertetését, a mely intézmények körében e két eszme kifejezésre jut.

Az egyik eszme az, hogy a testi nevelés oly nagy teret foglalt el magának az angol iskolákban, hogy jóformán attól kezdenék félni, hogy tullőttek a czélon s annyira fődologgá tették, hogy nemcsak az ifjak közül mennek sokan Oxfordba, Cambridgebe, állítólagos tudományos pályára azért, hogy evezésben, tornázásban tökéletesedjenek, hanem bizony Newnhean és Girton női egyetemi hallgatói közt is nem egy van, a ki a sportjátékokat tekinti a főczélnak. Ennek aztán az lett az eredménye, hogy azt mondták, tegyük a testedző foglalkozást is kenyérpályává s ekkor alakult meg az az intézet, mely most nagy eredménynyel működik Londonban, a South Western Polytechnic intézet hires tornatanítónő képzője, a hol a gyakorlati tornázáson kivül élettan, boncztan, egészségtan, gyógymassage, testegyenészet is tantárgya a leányoknak s talán a szellemi tultermelés e mai szomoru világában minden más eredménynél többet mond az, hogy a ki innen kikerült, egyetlenegy sem maradt a nélkül, hogy állást, még pedig kitünő állást ne kapott volna.

Az utolsó vezéreszme az angol nevelésben a technikai, mechanikai pályák megbecsülése s ugyszólván a megbecsülésnek erős accentuálása. Igaz, a londoni iparvilág egész atmosferája kedvezőbb e felfogásra, de bizony elszomorodva jutott eszembe az a

szó, a mit ugy-e, hogy mindnyájan hallottunk már itt-ott, az az igazi keleti módon gőgös és keleti módon impraktikus beszéd, szeretve tisztelt urambátyám, nemes nemzetes és vitézlő Magyar Mihály urnak beszédje, a mikor így fenyegeti meg azt a fiát, a kivel elégedetlen, hogy: «Atta haszontalan léhűtő kölyke, ha nekem nem tanulsz és szégyent hozol rám, én is megszégyenítlek, meg én; — kereskedőnek adlak, vagy iparosnak.»

Na! Legalább aztán így az a gyerek már ökölnyi korában belenőtt abba az esztelen felfogásba, hogy a kereskedői, iparospálya megszégyenít, megaláz és azért, ha még úgy omladozik is az a nemesi kuria, ha még oly szűk is az apa hivatalnoki fizetése, azért, a ki uri gyerek, inkább mint tiszteletbeli, dijtalan, ideiglenes pótgyakornok helyettes jelölt kormányozza a hazát, semmint hogy lealázza magát odáig, hogy valami nagy iparvállalatnak művelt és jól fizetett, hasznos tagja legyen.

Hejh, ha a mi keleti fajunk vérébe bele lehetne oltanunk azt a tudatot, hogy olyan munka, a mely megaláz, csak egy van: az, a melyet rosszul végzünk el!

S hogy Anglia tudatosan tör a praktikus pálya megbizhatóságára, azt eléggé láttam abból az egy eseményből is, mikor a fejedelmi szép Northampton Institute, a mechanikai pályák csarnoka azért öltött ünnepi díszt, hogy az összes mesterségek ágaiból, a mit csak ott tanulhatni, a levizsgázott vasiparosok, ötvösök, fényképészek, téglagyártók, elektrotechnikusok, fémedzők, kovácsok, bádogosok, szíjgyárték, takácsok átvegyék a diplomákat. S a ki átadta nekik ezt meg a díjakat, bizony nem kevesebb ember volt, mint ő lordsága «the Right Honorable the Earl of Halsbury Lord High Chancellor of Great Britain».

Nem vagyok annyira feudális, hogy a születési címe, a halsbury grófi czím imponáljon, azt is csak úgy mellékesen említem, hogy körülbelül 60 ezer forint évi fizetésből tengődik, hanem azt igenis imponáló dolognak tartom, hogy a ki oda jött a mesterlegényekkel s az iparos női pályák végzett növendékeivel kezet szorítani s ipari pályájukra őket buzdító szavakkal indítani el; az az ember az angol királyságnak állásra, méltóságra nézve

első hivatalnoka, tudás tekintetében pedig jelenleg Nagy-Britannia legnagyobb jogásza. És ma is hallani vélem a 8000 főnyi közönség riadó éljenzését, mikor ez az ősz ember beszédje közben egyszer csak felemelte csendes, szintelen hangját és ez a hang büszkén csendült meg, mikor a szíjgyártók czéhének ezt mondta: «Én, mint a ki magam is régi, öreg szíjgyártó vagyok.»

Tudom jól, hogy a társadalmi felfogás nemességének, a műveltség megizmosodásának idő kell. Egy régi oxfordi adoma jut eszembe.

A megbarnult, bemohozott terméskőből épült collegiumok irdatlan kőtömegében mindenütt van egy mosolygó, derüt lehellő bájos részlet, az az elfeledhetetlenül szép, üde, zöld pázsittábla, a mely a quadrangle-nak nevezett udvart borítja s úgy csillan elő harmatos zöld színben, mint a bányák sötét kőlapjai közé ékelt smaragd kristály.

A gyorsan fejlett, a pénz egyedül üdvözítő voltát hivő Amerika egyik dollárkirálya, megkérdezte egyszer egy ilyen quadrangle-be érve, az ott dolgozó öreg kertészt, mit csináltak, hogy ilyen széppé vált a pázsitjuk s mit tegyen, hogy neki is ilyen diszítse a parkját. Az öreg, tagba szakadt John Bull letámasztotta a füvetborotváló vashengert és aztán így adta vissza a szót old merry England csöndes humorával:

— Semmi se könnyebb annál, sir. Az ember elveti a fűmagot, begereblyézi, megöntözi, aztán — várunk 300 esztendeig.

A műveltség eredményeivel is így vagyunk. Bizonyos dolgokra igazán várnunk kell 300 esztendeig, de hogy ez az erős tenyészet valószinüvé váljék, ne várjunk tétlenül. Ezt megtehetjük mindannyian. Ha saját körében kiki csak egy gyom szálacskáját tépi ki a ferde felfogásnak, ha csak egy-két szál füvet szabadit fel az előitéletek ártó növényétől, mely életét fojtja, gátolja fejlődését, akkor bizony ezek mindnyája részt kérhet magának abból, ha a mi műveltségünk is eléri egyszer a tökéletesség szépségét.

Hogy ezeket *itt* mondottam el, arra annak tiszta tudása vitt reá, mily nagy és derék munkát végzett a Mária Dorottya egye-

sület eddig is s mily nagy munkára van még hivatva. Hogy pedig *most* mondtam el, annak oka az, hogy az én szavam e falak közt immár utoljára hangzik fel.

Az utolsó alkalom pillanata az elsőt hozza emlékembe. Itt, e falak közt hangzott fel az ujonnan jött tanuló bátortalan szava, a kiről a vizsgálatnak kellett eldönteni, vajjon belépést nyerhet-e az intézet kötelékeibe; évenként azután, három éven keresztül ujra e falak hallották azt a hangot, a mely ha bátrabbá kezdett válni, úgy azt csak attól nyerte, hogy a képzőintézet kiváló tanerőinek vezetése a gyengét is szilárdította, a tévedezőnek is bizonyságot adott.

A három év alatt, mikor a bennünk ébredező, forrongó fiatal erő kifejezésre várt, utat keresett, akkor is itt, e falak hallották tollunknak, szavunknak kezdő erőfeszítéseit. — Itt bucsuztunk el egymástól, egyszerre végzett tanulótársak, hogy szerte oszolva más-más uton végezzük a reánk váró munkát. S most, itt e hely volt fentartva arra, hogy én ujra bucsut mondjak; nagyobbat, komolyabbat, mint az eddigiek. Bucsut azoknak, a kik e falak közt vezetőim voltak s a kiknek most ujult, gyarapodott hálával mondok köszönetet, mert tanításuk értékét a lemult évek nem hogy csökkentették volna, hanem növelték inkább, mivel az élet komolysága mutatta meg annak igaz becsét; — bucsut azoknak, kik netalán itt vannak egykori társaim közül s a kikkel, úgy érzem, szintén csak erősebben forrasztott össze az, hogy elválásunk óta immár mindnyájan ismerjük az életet; — és végre bucsut mindazoknak, a kik, akár nálam régebb, akár ujabb idő óta dolgoznak azon a téren, hogy az emberiség tudását gyarapítva, a magunk körét ne csak tanultabbá, de ennek révén jobbá és boldogabbá is tegyük.

Épen ez, a munkának ez egyenlő volta tenné a válást az én számomra nagyon szomoruvá, ha csakugyan válás volna. De én azt hiszem, az egy czélra való törekvés a legerősebb kötelék, a mi az embereket összefűzi.

Magyar ember lelke olyan, mint a zászló; vigyék akár merre, visszaszáll a szárnya. S én tudom, hogy ott is, a legnagyobb világ-

birodalom földjéről is lelkem legyőzhetetlen erővel száll vissza, napkeletre, egy másik hazába, mely iránt épen azért vannak kötelességeink, mert kisebb, gyengébb s mert nem egyszer ezer veszély zúdul reá. Ezért abból, a mit megtehetünk érte, a legtöbb sem elég sok arra, hogy meg ne kelljen tennünk, de a legkevesebb sem elég csekély arra, hogy azt könnyelműen elmulaszthassuk.

Úgy mondtam az imént, hogy ezt az egyesületet művelődésünk egyik fontos életerének tekintem; ne úgy vegyük, hogy én most elszakadok tőle, hanem vegyük úgy, hogy mint a szervezetnek parányi erecskéin, egyes vércseppek messze elágaznak, távolra eljutnak; úgy távozom én is, de a központnak szivverését érezni fogom ott is s ha megtehetem, a mi a parányi hajszálerecskék feladata, hogy az életnedv néhány cseppjét azok is visszahordják a szervezet czentrumába: boldogan fogom megtenni azt. Hiszen mire törünk mindnyájan, ha nem arra, hogy ezerfelé ágazó munkásságunk nyomán élet, szellemi élet fakadjon; biztató, megujító, aczélos, áldott diadalmas élet.

Budapest. *Győry Ilona.*

WOLLMANN ELMA.

WOLLMANN ELMA.

(Arczképpel.)

Az a lelkes magyar tanítónő, kinek arczképét ezúttal bemutatjuk olvasóinknak, hazánk egyik elsőrangú intézetének, a pozsonyi állami tanítónőképző-intézetnek igazgatója, ki a mult évben töltötte be tanítónői munkásságának 25-ik évfordulóját. Tanítványai akkor, az ő szellemében ünnepelték meg ez évfordulót: az ő nevéről nevezett több ezer koronás alapítványt létesítettek a pozsonyi állami tanítónőképző-intézet szegénysorsú tanulóinak fölsegítésére.

Ez a negyedszázados évforduló s a vele kapcsolatos ünneplés szolgáltatják az alkalmat arra, hogy Wollmann Elma érdemeit folyóiratunkban méltassuk; az okot régen megtaláltuk abban a lelkes munkában, mely ezt a negyedszázadot betöltötte. Szinte röstelkedve valljuk azért be, hogy a németországi «Lehrerin» és a Wichgram-féle «Frauenbildung» Wollmann Elma életrajzának közlésével megelőzött bennünket, nagy méltánylással emlékezvén meg már a mult évben az ő kitünő tanítói és igazgatói munkásságáról. Pedig nekünk okvetlenül több okunk van az elismerés nyilvánítására, mint németországi laptársainknak. Ők csak a fáradságos munkának dicséretre méltó eredményeit látják; mi közvetlenül szemléljük azon küzdelmeket is, a mibe ez a siker került; mi ismerjük azokat a kedvezőtlen viszonyokat, melyek hazánkban néha a legnemesebb törekvések gyümölcseit is megsemmisítik; és mi nagyon jól tudjuk, mily igazi szükség van nálunk arra — még köztünk tanítónők között is — hogy kiváló egyének példájából erőt, buzdítást, lelkesedést merítsünk. Ha látjuk, hogy

még a fejlett kulturájú nagy nemzetek körében is, hol pedig mindenki dolgozik és mindenki megbecsüli a munkát és munkást egyaránt oly szíves örömmel mutatnak rá azokra, kiket a munkaszeretet és a kötelességteljesítés szenvedélye kitüntetett: megérthetjük, hogy nálunk, hol a munka — különösen a nők munkája még mindig lenézett; hol a legtöbb nőt csupán a létért való küzdelem kényszeríti a munkára; a munka hőseire feltekinteni és őket magunkénak vallani, valóságos vigasztalás, mely a jobb jövő reményét lopja sziveinkbe. És valóban ily vigasztaló felemelő érzés fog el bennünket mindenkor, ha nőnevelésünk egy-egy kitünő munkásáról megemlékezhetünk; ez tölti el lelkünket ma is, midőn Wollmann Elma életét és tanítói tevékenységét ismertetni akarjuk.

Wollmann Elmát, ki 1856-ban Pozsonyban született, noha édes atyja, Wollmann Péter, sziléziai származású katonatiszt volt, büszkén valljuk magunkénak és magyarnak. Édes anyja Prohászka Emilia, magyar nő volt, magyar érzést csepegtetett lelkébe, mely érzés iskoláztatásának éveiben kifejlődött, megizmosodott s utóbb lelkének alapérzésévé vált. A köztiszteletben álló Wollmann-pár szeretettel szentelte életét gyermekeik nevelésének s a katonás, szigorú fegyelmezés az atya részéről s a gyöngéd, gondos tapintatos vezetés az anya részéről sok oly nemes tulajdonságot fejlesztett ki Wollmann Elmában, melyek később nevelői tevékenységének fontos tényezői lettek.

Iskolai tanulmányait a gondos házi nevelés, zene és idegen nyelvek tanulásával egészítette ki, s a tanulni vágyó gyermek mohón szívta lelkébe az ismeretek elemeit. Tovább képzésre vágyván, elvégezte az elemi tanítónőképző intézet tanfolyamait Pozsonyban s kitünő oklevelet szerezvén, 1874-ben Budapestre jött, hogy a polg. iskolai tanítónőképzőben a mennyiség és természettudományi tárgyakat tanulja, s ezekből tett 1876-ban kitünő képesítő vizsgálatot. Hozzátartozói akkor maguknak követelték, de tanítói pályáért lelkesedő fiatal leány sürgető kéréseiknek ellentállva, anyai barátnőjének, Zirzen Jankának tanácsára polgári iskolai tanítónői állást vállalt a Magyar Gazdasszonyok árvaházában. Nevelői tapasztalatok szerzésére alig lehetett volna

kedvezőbb teret találni. A vegyes társadalmi elemekből álló növendéksereg — a létszám a 100-at meghaladta — egyaránt igénybe vette a fiatal tanítónő szívjóságát és erélyét, s így benne e két kitünő nevelői tulajdonság az árvaházban töltött öt év alatt kifejlődött, megerősödött.

Tanítóságának ez első évei, nagy elfoglaltsága daczára, komoly önképzéssel teltek el, mit a franczia nyelv és irodalomból tett tanítónői vizsgálat letevésével is igazolt. Tanulni vágyása nem hagyván neki nyugtot, 1881-ben Párisba ment nevelőnőnek egy főrangú családhoz s e közben itt több tudományos intézet előadásait hallgatta. Beiratkozott a Sorbenneba, s eljárt a kath. tanítónőképző és az «association internationale de professeurs» előadásaira is; míg így tudományos képzettségét gyarapította, tanulmányozta a párisi különféle elemi és felsőbb leányiskolákat s különösen a «Legion d'honneur» internátusait. Párisi tartózkodásának utolsó évében Trefort államsegélyben részesítette Wollmann Elmát, ki így a nevelőnősködéstől függetlenítvén magát, teljesen tanulmányainak élhetett. Ez a rá nézve boldog időszak azonban nem tartott sokáig; Trefort 1883-ban visszahívta, hogy a Pozsonyban ekkor szervezett felsőbb leányiskola internatusának igazgatását bízza rá. Mielőtt azonban ez állását elfoglalta volna, Strassburg, Stuttgart és München városok leányinternátusait is tanulmányozta, hogy azután egész lélekkel szentelhesse magát iskolájának.

A pozsonyi állami felsőbb leányiskolában a neveléstan, gazdaságtan és a franczia nyelv és irodalom tanítását vállalta magára. Tanulási buzgalma azonban itt sem hagyta el; érdeklődvén a leányok tornászása iránt komolyan foglalkozott e kérdéssel, tanítja is a tornát és tornatanítói oklevelet szerez 1884-ben magának. Ugyanez évben államsegélylyel Londonba ment az angol nevelési viszonyok s az angol nyelv tanulmányozása czéljából. Otthonául itt a «North Westh London Colleget» választotta, hol szorgalmasan hallgatta az előadásokat is. 1886-ban pedig ismét Párisban töltötte szünidejét a Lycée-ket tanulmányozva. Ide tért vissza 1889-ben ismét a nemzetközi kiállítás alkalmával, s itt a tanügyi ki-

állítás alapos megszemlélése mellett tevékeny részt vett a nagy pedagógiai kongresszuson is.

Mindezen tanulmányait itthon tanítói és igazgatói tevékenységében nagy buzgalommal értékesítette. Sőt irodalmilag is hasznára óhajtván lenni a magyar leánynevelésnek, jeles franczia olvasókönyveket szerkesztett a felsőbb leányiskolák számára. Természetes, hogy tanítótársai, előljárósága és szülővárosának polgárai előtt folyton nőtt tekintélyben, tanítványai pedig, kikkel mesterileg tudott bánni, s kiknek jólétéért éjjelét-nappalát örömest áldozta, valósággal rajongással vették körül. Nevelői tapintatát, szervező képességét s éleslátását a közoktatási kormány is méltányolta, azért 1890-ben tanulmányt dolgoztatott ki vele a felsőbb leányiskolák nevelő tevékenységéről. Ekkor egészítette ki tapasztalatait a *hernalsi* nevelőintézet tanulmányozásával.

Ilyen előkészületek után vette át 1895-ben a pozsonyi állami tanítónőképző-intézet igazgatását, hova a közoktatási kormány részben elismerésének kifejezhetése miatt, részben azért helyezte át, hogy Wollmann Elma hasznos tevékenységét önállóbb, szélesebb hatáskörben érvényesíthesse. S hatása e kitünő intézet vezetésében valóban áldásos. Nemcsak lelkesedéssel tanítja, hanem folyton a legnagyobb odaadással tanulja a neveléstani tárgyakat. Szünidejét most is évről-évre pihenés helyett pedagógiai kurzusok hallgatására fordítja. (Jenában Rein és Ritter, Budapesten Pauer és Ranschburg előadásai különösen érdekelték). A legnagyobb gondossággal készül előadásaira s tanítványai haladása és lelkesedése, melylyel az előadásokról beszélnek, bizonyságai kitünő tanítói tevékenységének.

Hogy intézete adminisztrationalis ügyeit mintaszerűen vezeti, arról nemcsak a nagy közönség elismerése, de a közoktatási kormány hivatalos aktái is tanuskodnak. Arról pedig hogy az intézet pedagógiai tevékenysége magas szinvonalon álló: az intézet napi munkájának megfigyelése és az évi értesítők megtekintése is meggyőzhet mindenkit. De Wollmann Elma nevelői tevékenységének legigazabb mértékét csak akkor találjuk meg, ha azokat kérdezzük, kikre az ő sokoldalú tevékenységének áldása kiáradt.

Egy tanítványa, kihez életrajzi adataink kiegészítése végett fordultunk, a következő szavakkal fejezi be hozzánk intézett levelét:

«Micsoda önfeláldozással, találékonysággal, mennyi érzéssel és figyelmes gonddal, munkabirásának mekkora pazarlásával, jószívüségének mennyi áldozatkészségével fárad növendékei érdekében; mennyi édesanyai gyöngéd erőszakossággal, mennyi jóhiszeműséggel, szent bizalommal osztja szét növendékei között mindenét, még önmagát is, összes idealizmusát, hivatásszeretetét, tudását, jellemét: azt én szóval kifejezni nem tudom; azt azonban mindig éreztem és éreztük mi, tanítványai mindannyian, a vele való érintkezésben, hogy minél többet oszt ki önmagából mi közöttünk, annál több lesz, annál nagyobbá válik önmaga. Hogy mily nagy jelentőségű e napsugaras lélek zajtalan, csöndes, senki által megnem figyelhető tevékenysége, azt csak mi sejthettük, kik éreztük szívének termékenyítő melegét, kik kötelességtudásunkat, egészséges gondolkodásunkat, idealizmusunkat az ő nevelői, az ő valóban édesanyai szeretetéből merítettük.»

Mennyire igaz kifejezője e levél a tanítványok érzületének, annak fényes bizonyítékát láttuk Wollmann Elma 25 éves tanítói működésének ünneplésénél. Senki sem maradt el a régi növendékek közül s ha csak pár fillérje volt is, örömmel hozta meg áldozatát, hogy a Wollmann Elma-alapot gyarapítva, Wollmann Elma szellemében jót cselekedhessék. És láttuk azt is, hogy e csendes, zajtalan, de nemes munkásság szélesebb körökben is elismerésre talált. Láttunk egy albumot, melyben hazánk tanügyének legelőkelőbb vezetői és legérdemesebb munkásai mondják el pár sorban és pecsételik meg aliárásukkal Wollmann Elma 25 éves tanítói tevékenységének évfordulója alkalmából gondolataikat. Sok szép eszme rejlik e sorokban, melyek mindenikének a Wollmann Elma iránt érzett nagyrabecsülés, tisztelet, szeretet adott tápot. Ezek az emléksorok, melyeket a szerető szívű munkatársak gyüjtöttek egybe, munkásságának legszebb jutalma, ezek Wollmann Elma legbecsesebb ereklyéi. Más jutalmat, mint szeretetet, az ő önzetlen jelleme nem kért, nem várt soha.

Budapesten. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

NEVELJÜK LEÁNYAINKAT EGYSZERŰSÉGRE ÉS MUNKÁRA.*

Igen tisztelt választmányi ülés! Legutóbbi választmányi gyülésünkön bejelentettem mai felhivásom előadásának szándékát. Kérem, ne méltóztassék felszólalásomat szereplési vágynak tekinteni. Engem a szabadságharcz szent időszaka nevelt, midőn a honszeretet uralkodott ez országban; ezt szivtam én is magamba s ha azóta a sors a vállamra rakott Golgothával hosszú időre magányba kergetett is: a haza szeretetét nem birta kioltani szivemből.** A mint mondandó vagyok, kérem e szent érzésemnek tulajdonítani.

Ezen hazaszeretetnek új tápot adott a Veres Pálné könyve, melyről a multkor megemlékeztem, s a melyben le vannak fektetve azon alapigék, melyek az én felfogásommal azonosak. Méltóztassanak utána nézni a 73. és a következő évi közgyüléseken is mint hivta fel a hölgyközönséget a háziasságra, munkaszeretetre, hazai ipar felkarolására és alkalmazására, és a mellett a szellemi foglalkozásra és magasabb tudományok ápolására.

De azon elhatározásomat, hogy szót emeljek, az is megerősítette, hogy látom a mai napság föllépő erőfeszítéseket: a mindent nagyban, mindent meglepő számban tüntetni elő, akár van hozzá anyagi erő, akár nincsen. Mert hiszen igaz, földi életünknek az anyagiság az alapja, ezen tehát nem lehet csodálkozni; de ha az anyagiasság túlságba megyen, a jobb érzésünkhöz kell for-

* Az «Országos Nőképző-Egylet» választmányi ülésen tartott felolvasás.

** E sorok irója idősb Lovassy Ferenczné született Baranovics Róza adta és himezte a szabadságharcz kitörésekor a 47-ik honvédzászlóalj lobogóját.

dulnunk, a mely bennünket visszatartson a túlzás miatt bekövetkezhető nagyobb bajoktól.

Ezen bajok közzé sorozom én a jelenleg divatozó nagy kényelem szeretetét, a munka lenézését, a drága, a túldrága öltözködéseket, melyek viselése annyira elharapódzott közöttünk, hogy inkább lemondanak egyes családok a nyilvános megjelenéstől, és az ifjaknak szükséges szórakozásokról, mintsem egyszerüen, habár csinosan öltözve, vagy egy toilette-ben többször jelenjenek meg. Nem is akarom felhozni a sulyosabb anyagi bajokat, melyek a családfőket munkával túlterhelik, lenyügözik, bánatba ejtik, sokszor bűn elkövetésébe is sodorják azon pénzösszeg előteremtése miatt, melyre úgy vélték, a családnak okvetlen szüksége volt, s így az adósságcsinálásnak vége hossza nincsen.

Elhiszem, hogy egyes családoknak kivételt tenni, úttörőként egyszerüen megjelenni vagy valamit tenni szokatlan úton igen nehéz lehet; de testületileg lehetne, a mit testületileg tesznek, azonnal divattá válik; s ha már divat valami, bár milyen képtelenség, annak szépnek, jónak kell lenni. azt követi mindenki. Ilyen divat alkotására gondolok én; erre a Nőképző-Egyesület hivatva volna, ha lenne bennünk annyi erély és vállalkozási szellem, a mi ilyen kezdeményezéshez szükséges volna. Mert abban biztos vagyok, hogy Nőképző-Egyesületünk olyan erőre és magaslatra jutott, hogy ha határozottan tenni akar valamit, hogy az igénytelenség, egyszerűség áldásos jövőjét biztosítva, úgy azt tenni módjában áll.

A közönség tapasztalni fogja legott, mennyivel természetesebb a vidámság, ha nem párosúl hozzá az a nyomasztó érzés, hogy mivel lehet majd ellensúlyozni azt a túl sok költséget, mit a fényüzéses divat követel. Igy nem szomorkodik majd otthon sok szegény ifjú lány.

Erre gondoltam a multkor, midőn arra utaltam, hogy mélyebben kivánom bevonni a társadalmat ifjú lányaink nevelésében és hivatkoztam Veres Pálné előrelátó útmutatásaira.

Azon egy-két ösmerősömtől, a kiknek említést tettem előzetesen ezen indítványomról, olyan megjegyzéseket hallottam,

hogy az emberek már irtóznak minden kezdeményezéstől, és hogy ez által a mások érdekeinek árthatnánk. Az elsőt egyszerűen nem hiszem el, mert a tapasztalat mást bizonyít. Az életre való indítványt ma is elfogadják, ha jó a talaj a mibe a mag elvettetik. — A másikra nézve a megjegyzésem: ez csak azt jelenti, hogy lélegzetet se vegyünk, mert ez által a mások levegője romlik; pedig ha már az életre vagyunk hiva, annak követelmeit teljesítenünk kell.

Ha a divatot szükebb mederbe szorítjuk, nem kapkodva a szebb után, a mit a külföld produkál, mely igaz, gyönyör a szemnek és talál is mindig vevőkre, de a hazai ipar elnyomására vezet. A hazai ipart pártolni azonban kötelesség, ezzel hazánk érdekét mozdítjuk elő. És meg is van erre a lehetőség; már is olvastam egy kereskedés hirdetését, mely a hazai termékeket összegyüjtve, forrón ajánlja vevőinek. Hiszen ha magunk, házilag dolgozzuk fel az anyagot, ha elég ügyesek vagyunk hozzá, nem a család jólétét mozdítjuk-e elő?

Leányaink nevelése sok költségbe és a «Nőképző-Egylet» sok fáradságába kerül. Nem volna-e méltó olyan feladatokat róni rájuk, melyekkel a hozánk beözönlő és milliókat kivivő apró dísztárgyakat vagy más hasznos behozatali czikkeket pótolhassanak, s azok behozatalát fölöslegessé tegyék. Nem volna-e kívánatos ránk nézve leányainkat ilyen irányban komolyan foglalkoztatni?

Leányaink épen a komolyabb nemesebb munka hiányát érzik. Már szerkesztői üzenetek között is olvastam, hogy fiatal leányok a szerkesztőtől kérdezik, hogy mit csináljanak, mert unják magukat. Pedig az intézetek, iskolák oly sok szépre, jóra tanítják őket. Nem volna-e szükséges belevonni őket valami ügyes, okos foglalkozásba, egyszerű, nemes szórakozásba, jótékonyság gyakorlásába?

Ezért gondoltam arra, hogy a «Nőképző-Egylet» tehetné magáévá az ügyet. Legyen gondja az iskolából kikerült, egyetemet végzett leányokra, elsősorban saját tanítványaira. Vezesse tovább, foglalkoztassa, szórakoztassa őket. A szórakoztatás és foglalkoztatás egyik módja lehetne, hogy az egyesület saját alapja

gyarapítására rendezne évenként 2—3 házi, úgynevezett «Otthonbált», azon kikötéssel, hogy a tánczosnők ruhája lehetőleg hazai szövetből készüljön és *saját kézimunkájuk legyen.* Az egyesület ellátná őket tanácscsal, utasítással. Az ilyen egyszerű mulatságok rendesen jól szoktak sikerülni, s nem megvetendő jövedelmet juttatnak a jótékony czélra. Ezt a gyakorlat különben már igazolta is. Nagyváradon két jól sikerült bált is tartottak, s ott még a ruhák szine is — vörös alapon fehér petty — meg volt határozva. Én persze színre-formára nem állítanék fel szabályt, a hölgyek választhatnának ruhájukhoz tetszésük szerint színt és hozzá valót, csak honi gyártmány legyen és saját készítményük.

De nemcsak a báli ruháknak kell hazai szövetből és otthon készültnek lenniök. A ház ékítésére is fel kell használnunk a hazai és főként a házi ipari készítményeket. Szinte csodálatos, hogy a kalotaszegi varrottast a külföldön még Amerikában is hordják, használják széltére, míg nálunk alig mutatkozik a felkarolása, pedig az is megérdemelné a pártolást, mert nemcsak hazai munka, hanem szép is. Tartana továbbá az egyesület kisebb estélyeket, (ez még az idén is lehető volna) a hol nemcsak táncz volna, de előzőleg ének, szavalás, zeneelőadások az iskolából kikerült ifjú műkedvelők által. A tánczra nézve, a csárdást kellene visszareformálni, a régenmúlt gyönyörüségébe. — (Szinte kiváncsi vagyok reá, hogy a berlini udvarhoz vajjon mily alakban kerülhetett oda? mert a mit itt Budapesten évtizedek óta tánczolnak, csárdásképen, az inkább káposztataposásnak illik be.)

Más alkalmakkor az ének, szavalás helyett tombolajátékot rendezhetne az egylet olyképen, hogy a kijátszandó tárgyakat a volt növendékek készítenék. Olyan sokféleképen kapták ez oktatást! Fessenek legyezőket, pénztárczát, szivartartót, színes levelezőlapokat, levélpapirokat, porczelántárgyakat, stb. Irnának apró verseket, rövid jeles mondatokat, rébuszokat, kis rajzot a természetről, madarakról, vagy a mi épen kedves nekik, s ez mind nyerőszámban mennének; készítsenek dísztárgyakat, him-

zéseket, kinek mihez volna hajlandósága, még szivarkákat is készíthetnének. Ezekkel a leányok szivesen foglalkoznának, s az élénkséget nagyban nevelné az estélyeken. — Az estélyek persze tánczczal végződnek, mint ami még is legkellemesebb foglalkozása az ifjúságnak, biztos jövedelmet nyujtana az egyesületnek.

Nyáron a szabadban kellene mulatságokat rendezni, hogy a társaság a lehetőleg együtt tartassék. Sőt nagyobb kirándulásokat is tervbe kellene hozni, kivált kedves, gyönyörű Erdélyünket, és fürdőit volna jó fölkeresni, melyeket a jövőben nyári tartózkodási és fürdő használatául óhajtanék felkaroltatni.

Fel kellene keresnünk az Erdélyi magyar közművelődési egyesületet is, s ha volna ott valami jó tanulni való, elsajátítani, vagy ha érdemes reá, népszerüsíteni kellene; az egyesületek egymás támogatásával többre mehetnének.

A fentnevezett dolgokra kisebb bizottságot kellene választani, nők és férfiakból állót. Nők részéről leányos mamákat és ifjú hölgyeket, kiknek a rendezésben örömük telnék, valamint örömmel vétetnének fel, kik önként kinálkoznak s a kik buzgalmukkal a jó sikert bizonnyal előmozditanák. . . .

Az utóbbi választmányi gyülésen, indítvány hozatott fel arra nézve, hogy éhező szegény gyermekeket szedjünk fel az utczáról nagy nevű, minta asszonyunk Veres Pálné emlékére és gondoskodjunk fölnevelésükről.

Ha szivünk szerint cselekedhetnénk, úgy hiszem az egész nélkülöző emberiségen kivánnánk segiteni? A jótékonyságnak ezen nemét egyesületünk már eddig is szép mértékben teljesité; de jelenleg, a segélyzési szükség, fájdalom olyan nagy méretű, hogy adakozás útján a mi elérhető volna, jóformán a semmi haszonnal sem járna.

Ide kormány-akczió kell, és pedig olyan módon, hogy az illető gyermekek, a saját körük korlátai között maradhassanak; a mit tudtommal még egy segélyző-társaság sem gyakorolt, pedig ott csak disharmonia következhetik a családok között, ha szülők és gyermekek között a nevelés által nagy válaszfalat emelünk s a társadalomra inkább káros, mint hasznos eredményt

szülne. A kormányt ilyen akcióban támogatni bizonyára kötelességünk.

De van ám az éhségnek más nemű fajtája is. Vannak lelki szükségek, azok kielégítése szintén emberi feladatunk, a nélkül, az állatok sorába jutunk. — Itt vannak Veres Pálné számtalan felkiáltásai, szinte könyörögni látszanak, hogy a nőnemet tekintsék a férfiak embertársuknak, és nemcsak a mulatság tárgyának; ezért küzdött egész életén keresztül a tudományok megszerzése után, a hölgyvilág számára. Mi már is sokat értünk el az ő kezdeményezése által. Kövessük nyomdokait, legyünk hálásak iránta és hálánkat mivel tudnánk méltóbban kifejezni mint ha az ő szellemében tovább vezetjük az ifjuságot! És hagyjuk az utókorra látható emlékét is hálánknak: Állítsunk szobrot emlékének! Nem lennénk már úttörők sem a fentemlített hasznos szórakozások rendezésében, sem a szobor felállításában. Vidéken már megindult a mozgalom egy magas rangú, jótékony nő szobrának felállítására, sőt mi több, mi is közreműködtünk e czélra egy jól sikerült estély tartásával.

Következésképp, már csak utánozni fogjuk a mások jó példáit, a helyett, hogy előljárnánk, mint főváros, a követni való példákkal. Mind ezeket elgondolva, remélem, tisztelt választmányi gyülés, méltányolni fogja az én indítványomat, hogy mi is tegyünk valamit, a fentebb elsoroltak alakjában, amely éveken keresztül bevételeket biztosit az Egyesület czéljaira és hasznára válik női társadalmunknak. Ne érjen minket az a vád, hogy semmit se teszünk, csak kérni tudunk.

És igen kérem, a tisztelt tagtársakat, méltóztassanak nyilatkozni, eszmecserét folytatni a felhozott dolgok felett; mert azok csak úgy létesülhetnek, ha általánosan felkaroljuk az eszméket s hozzászólás által tisztázzuk azt, a mit hallgatás által nem tudunk megérteni.

Ha indítványomat elfogadni méltoztatnak, igen kérem tisztelt elnökünket a végzést kimondani, és a bizottságokat megválasztatni szíveskedjék.

Budapest. *Id. Lovassy Ferenczné.*

AZ ÓRIÁSHEGYSÉG.

(Második közlemény.)

Breslau meglehetősen unalmas nagy gyári város. Messze terül a sok kémény. A város attól kormos szint nyer. Épületei jelentéktelenek, utczasorai egyhangúak. A városház ellenben egyszerűen egy drága kincs. Ennél szebb góthikát álmodni sem lehet (XIV. századbeli késő gothika, a torony renaissance). Fekete egészen. Kár, hogy ezek a remek Rathhausok és Dómok Németországban mindenütt oly szűk helyre vannak szorítva. Az élénk forgalom körös-körül, az adásvevési zürzavar csökkenti a szemlélés gyönyörét. Boltajtókba kell állani, hogy az ember fölnézhessen az épített remekre. Ez a ház elragadóan szép minden oldalról. A tornyocskák, az erkélyek, a vasmunkája, a csipkézet, rosettek és a kőfaragás minden csodája rajta. Bámuljuk a belsejét, a pinczét boltíves hajtásaival, de a külső alakja vissza-visszavonz. Nekem minden breslaui sétám ott végződött. Nem tudtam megválni ettől a tökéletes szépségtől. Csökkenti szintén a sok sátor, a mely körülveszi, kefe, hús, seprő. Szóba állottam egy kereskedővel, hogy a város ezt a szégyenfoltot miért nem távolítja el legékesebb kincse közeléből, de azok a kis kufárok ős időkben megvették a földet, a melyen állanak és most szédületes összegeket kivánnak. Sokan vannak, a leváltás milliókra menne.

Miután oly kevés kávéház van, hogy negyedhosszat nem lehet találni, a czukrászdában kávéztunk, hol a számlával együtt kinyomtatják a tilalmat, hogy borravalót nem szabad adni. Boldog ország. Nálunk meg már alig szabad enni, mert a borravaló négy felé megy. Boroszlónak van néhány szép tere, impozáns Vilmos szobra és a többi német városi kellék; nem üt el nagyban a

többitől. Különlegessége a kertészet. Az remek. Nagy parkok, sétányok a városban, kívüle. Az árok melletti parkban keresztül megyünk a város kebelében, a Südpark, a Scheitniger Park, a botanikus és állattani kertek valóságos remekei a kertészetnek. Ép akkor tartották a kertészeti kongresszust; tagjai azt hangoztatták, hogy Németországban sehol sem tanulhatnak annyit mint itt. A boroszlói ember könnyebben nélkülözheti a nyaralást, mert városa csupa kert és sétány. Itt a rendet annyira föntartják, hogy mindenütt vaskosarakat ragasztanak a fákhoz, melyekbe a közönség még a papirszeletet is beledobja. Más kosár arra szolgál, hogy az ujságot gyüjtse a kórházak részére, az elhasznált Tramjegyet is kérik, vajjon mire használják azt? Nagyon gazdálkodó nép. Boroszló sok híres ember szülő- és tevékenységi helye. Innen számos sok tudós professzor, híres könyvkereskedő származik stb. Egy kedves családban ünnepeltek bennünket, örülve magyarságunknak. Jó útlevél a mi nemzetiségünk, mindenütt szivesen látnak. Ebben a családban, mint másutt is, föltünt, hogy mindig az urak foglalják el az első helyet az asztalnál, a vendéglőben is.

Boroszlóból van az indulás mindenfelé az Óriás-hegységbe. Van annak sziléziai, porosz, osztrák és cseh portája. Körüljárják minden oldalról. A sziléziai ember kívül tudja, mert minden nyáron bejárja. Vasút visz egyenesen és minden szárnyvonalról a hegység szivébe. Nem magas alpin a karakterje, nem nagyon havas sehol sem, de szerfelett kedves és szép, kultivált és kényelmes. Nem tudom, milyen vegyelemből áll a levegője, de végtelen kedves. A keleti tengerről még úgy jöttem, hogy minden séta után ájulás környékezett, kedélyem nyomott, nézésem szomorú volt, még a gyengeség ködén át néztem a várva várt magaslatot, erdőt, fenyőt, virágot. Oly nagyfokú volt ez a gyöngeség, hogy már nem tudtam remélni.

Most hát mondjam, milyen az a hegy, mely gyógyulásom helye volt testemnek, lelkemnek? A báj egy különválóság, szavakba nem önthető. A kinek szeme van, az látja, a kinek szive, az érzi. És a báj több mint a szépség. Mert a bájnak van lelke,

az tündér. Megérint a pálczikájával és rabbá tesz. Oly édes, oly megnyugtató a természet bája. Enyelegve lópódzik a kedélyünkbe, kristály szemével ránk mosolyog, dallamosan a fülünkbe cseng, hizelegve keblünkre dől, körülfog, bevesz. Mint a gyermek, úgy simul hozzánk, ellenállhatlanul vonz, míg végre boldogan, csendesen beléje merülünk, zárult pillával, kulcsolt kézzel puha karjaiba dőlünk és várjuk a felépülést testestől-lelkestől, a javulást szellemünk pihenését, sebzett szívünk gyógyulását. És a természet szelid bájában mindezt megtaláljuk, írt a sebre, vért az ereinkbe, csendes, lágy pihenőt, mert ő kimeríthetlen. Ott a zöld egész színskálájával, a levegő, mely oly könnyen szívható, a titkos erdő balzsamos fenyőivel, a hűsítő patak, a harmat, a zengő madár, a bongó méh, az intő virág, mely itt mind olyan, mint a naiva, kimondhatatlan bűbájos szépségében, a hegytetőn a lágyan terülő hó, a nap éltető ragyogása és a csend, az emberek távolsága. Ha az erdő mélyén találkozunk is velük, nem aggasztanak, mint az élet forró vásárján, szeliden köszönünk az ismeretlennek, hisz bizonyára ő is fáradt, ő is itt keresi ernyedt valójának az üdülést; társak vagyunk, vakácziózó pajtások, kik némán is értik egymást, ugy-e neked is jó itt? De milyen jó, édes Istenem, milyen jó. Ha mindez meg nem volna, fel kellene találni, mert e nélkül az élet elviselhetetlen lenne. De hisz nekem az Óriás-hegységet le kell írnom, az összetermészetnek ezt a végtelenül vonzó, lebilincselő bájos darabját.

Boroszlóból Hirschbergbe megyünk egy vasárnap reggel sok jó kedvű, kaczagó kirándulóval. Két órán keresztül már a zöld természetben vagyunk; csak hogy itt is van szénfeketeség, gőzölgő katlan és rettentően magas kémény. Várom a villamosságot, mely majd kioltja fényével ezt a kormot, füstöt, levegőrontó párát. És az jönni fog, ki fogja világítani a világból a sötét feketeségeket, meg fogja tisztítani a levegőt a fojtó bűztől és napfényesen be fog fáklyázni minden homályba, úgy hogy végre minden tüdő szabadulni fog, az egészség elleni bűnök mind ki fognak iramodni létünkből. Hirschberg a kiinduló pont, nagy turista forgalommal. Felszerelve minden kellékkel, indulunk, a

mi ebben a hegységben nem is szükséges, mert nem zord vagy túlmeredek, és mert szinte ki van csiszolva minden útja, ösvénye. El lehet rajta sétálni, ha van hozzá erő. Mi körülkocsiztuk minden alkalmatossággal. Warmbrunn az első stáczió. Régi módi, mint a hajdani rézmetszeten látható. Itt van a Schaffgotsche-család, a birodalmi grófok régi kastélya, parkja. Nem tudom, milyen gazdagok ők, de olyanok, mint az olvasókönyvbeli Kannitverstan. A kitől csak kérdezte a szegény vándorlegény, hogy kié mindaz, a mit lát, az mind azt felelte: Kannitverstan; a mi persze azt jelenti: nem értem. A jámbor legény pedig csak bámulta Kannitverstan pazar gazdagságát. Így vagyunk az Óriás-hegységben a Schaffgotsche-familiával, melynek mindenütt ott van a monogrammja, czímere a fahasábon, az úti kövön, az étlapon. Övék a fürdőhely Warmbrunn, a Kurhaus, minden kavics a földön. Ez a birtokbőség követ bennünket az egész hegységen, hegyen-völgyön túl, keresztül-kasul. A Schaffgotsche erdők hiresek az egész földön. Itt vannak a legszebb fenyők. Gyönyörű rend az utakon, remek ápoltság, a legkönnyebb tájékozás teszi oly kellemessé ezt az illatos tartományt. Feltétlen biztonságban haladunk minden rejtett ösvényen, minden csúcsra. Ott különben mindenütt várnak a Baudék. Olyan, mint az Alm, csak hogy már a legkényelmesebb szállodák szolgálatkész ellátással. Mindenki ezeket keresi fel, pihen, élvezi a szép, a távoli kilátást, fürészti a testet ebben az éltető levegőben és edzi magát, mert hiszen mindig éhes, mindig szomjas. Mi nem tudtunk mászni, néztünk a jókedvű marsirozó mászók után és fel a tetőre, a hová mi nem juthattunk. Vannak ugyan mindenfelé székhordók, kik az utast felviszik, de arra a pedagógiai erszény nem való. De így is szép volt. Mondják, hogy pl. a Prinz Heinrichsbaude oly elegáns, mint egy metropolitan-szálló, láttuk a fényképeket. A kényelem teljes. A hová rándultunk, Hermsdorfban, a Kynaston, Petersdorfba, Agnetendorf, a három Schreiberhau, Krummhübel, az mind tökéletesen szép, kényelmes, rendkívül kellemes. Megtettük az utat azért, hogy keressünk magunknak egy pihenőhelyet néhány hétre. Addig Krummhübelt, Bruckeberg, Kirche Wang, Annakapellet

jártuk be. Nem hallgathatom el, hogy ezt az egész virányos utat a nyáron hirtelen elhunyt Mendlik Ferencz tanár jegyezte fel nekünk sajátkezűleg. Itt ezen a helyen sokan ismerték és a ki ismerte, szerette azt a nyájas, jóságos embert. Fájdalmasan gondoltam ott, hogy egy évvel előbb mind azokat az utakat ő bejárta fürgelábú nejével, ki neki oly hű turistatársa volt az életben is. Az ő jelzése nyomán haladtunk állomásról-állomásra, míg ő már a végállomásra jutott. Végtelen hálával és sajnálkozással gondoltam rá. Krummhübel sokaknál első helyen áll, míg mi a pálmát Marienthalnak Schreiberhauban itéltük oda. Krummhübel előkelő nyaraló. Mondanom sem kell, hogy csak úgy tarkállik a sok villától, penziótól, Heimtől. Itt van a katonatiszti hölgyek roppant elegáns Heimja, melyet Charlotte von Meiningen, a császár nővére egész odaadó kedvvel alapított, úgyszólván sajátkezűleg tervezte, építette és berendezte. Mi Bruckebergen keresztül meredeken mentünk társaskocsin Kirche Wanghoz. Még nem mentem ily meredek helyen kocsin, külön arra tanitják be a nehéz mecklenburgi lovakat. Kirche Wang elég csodálatos valami. Egy norvég, több mint ezer éves, fából épült templom, melyet III. Frigyes Vilmos egy szép és okos miniszterasszony lelkes leirása után mindenestől ide hozatott Norvégiából, összerakva szépen, itt a magaslaton fölállítva, a maga ezer éves eredetiségében őrizve, folytonos gondos felügyelet alatt. Miután ezek a templomok Norvégiában is ritkák, hol minekünk messze kellett utaznunk, hogy egyet láthassunk, szinte rossz néven vettem az én kedves norvég népemtől, hogy eladónak tekintette ezt a ritka ereklyét. Én viszontlátást ünnepeltem és bámultam a csodaszép helyet, a hová állitották. Körülrakták sánczczal, a hová telepedve, messze belátunk a különböző határbeli, a távolban elhaló vidékre. Sajnáljuk, hogy a cseh határra vagy Spindelmühle, Schmiedeberg tájékára nem mehetünk, a mit az Óriás-hegység legszebb tájékának mondanak. Kirche Wang romantikus egy darab. Az őre, ki egyszersmind tanító, elmondja a történetét. Itt télen összesereglenek a hegylakók gyermekei szánon, szkin és gyalog. Nagyon fázhatnak szegények ebben a hórégióban. Megfagyhat a kis lábuk, míg

keresztül taposnak rajta, hogy bevegyék a tudás mannáját. Itt helyesebb volna a vándortanitók szép berendezése. Kirche Wang belseje ép oly érdekes, mint a külseje; olyan pogány valami van benne, mintha Pán rejlenék valahol az alacsony faoszlopok mögött. Nem szerettem, hogy a külső pikkelyeket, az egész kis épületet valami olajfestékkel bevonták. Így elrontották azt a szép fekete patinát, mit az ezer év rávont.

Innen gyalog mentünk Annakapellebe erdőn keresztül, a Brotbaude mellett. Annakapellet különösen ajánlotta nekem Mendlik tanár, mert itthon sóvárogva tudakozódtam sűrű, magányos erdő után. Nagyon szép, csak néhány ház van benne, az erdész agglegényes házában kellett volna lakni, de a közlekedés szinte lehetetlen, ha jó lábon nem áll az ember. Így aztán máskor Warmbrunnból Schreiberhau felé rándultunk. Csak az idén nyilott meg a pálya odáig. Addig kocsin vagy gyalog lehetett oda jutni. Azért olyan csodálatos a kultiváltsága. Mennyi szebbnélszebb villa, intézet és szálló van itt. Marienthal annyira megigézett, hogy aztán végre ide betettem lábamat, hogy három hétig ki se tegyem többé. Ott találtam meg a gyógyulást, napról-napra többet tudtam sétálni és szívni azt az áldott isteni, nem tudom miből összeállított levegőt. A mint a pályáról leszállunk, a sorompóhoz sietünk és nézünk le abba a gyönyörű völgybe, melynek semmi fantasztikus, romantikus vonása nincsen. Hátul a nagy Óriásfal, rajta sorakozva és légiesen az éghez rajzolódva az «Alte schlesische Bande», a Neue, a Schneekoppen-Bande és a többiek szép rendben Ausztria, Csehország felé nézve, míg mi poroszsziléziai földön állunk. Robogunk le a völgybe, mely a nagy hegylejtő alján terül, mormogó patakjával, mely hosszában átszeli, hűvös gyémántharmatos pázsitra; fenyő körös-körül. Úszunk az illatárban és szállunk egy elegáns elsőrendű házba, hol piros bársony bútor, villamos lámpa, angol ágy kinálkozik, hol a frakkos garçon szolgál és minden előkelő kényelem megvan olcsó áron, mert már augusztus van. És aztán kezdődnek a mindennapi vándorlások, kifogástalan sétautakra, olyan változatosságban, hogy három hét alatt sem járjuk be. Weissbachthal, Mittel-Niederschrei-

berhau helyeket könnyen lehet begyalogolni. Josephinenhütte, a hol mindennap ozsonnáztunk, a minden szépség koronája. — Mikor én utolsó nap búcsúztam tőle, igazi szomorúság fogott el; könnyes szemmel néztem vissza ebbe a fészekbe, mely a legszebb erdő szivében rejlik. Középpontja minden sétálónak, turistának. A Josephinenhüttét látni kell mindenkinek. Schreiberhauból a Kynastra is rándulnak. Az a mesés hegy a Rübezahl tartományában, a hol Fraulein Kunigunde, a kegyetlen szép várhölgy lovagjait a vár körüli keskeny kőpárkányra küldte, a honnan azok lovastól a mélységbe, a Höllengrundba zuhantak. Ez volt a szerelem próbája, a mit ők halállal megváltottak. Az egyetlen Ritter Eduard megállotta a próbát, érte remegett a szép Kunigunda, ujjongott, midőn az épségben meghajtotta magát előtte, hogy nyomban kisarkantyúzza a lovát a vészthozó burgból. Megtört utána a szép hölgy szive. Megírta azt Körner remek lovagköltemányben. Ez a legenda kisér most is, a várrom áll, benne az érdekes Staupsäule, a melyhez kötve a vazallus kiállotta a rámért ostorbüntetést. Itt vendéglő van és minden modern, sokszor oly kevéssé kellemes füzelék, képes lap, verses leirás és a szokásos várrom olcsó romantikája. Nekünk a szirtes, nehezen megmászható Höllengrund nyujtott gyönyörűséget, szaggatott sziklás rejtekeivel, a hol talán még most is kaczag a Riesenfräulein, kötényébe rakja a szántóembert kocsistól, a hosszú fehér szakállú Rübezahl űzi pajkos, kárörvendő művét és most is kukucskál a mérges, vörös gomba, a Riesengebirge kedvelt jelvénye.

Schreiberhauban van ideálisan kényelmes erdei, hegyi élet. Itt feltünően sok Heim, menhely, sanatorium van. Egy Ferienheim szegény gyermekek részére, egy Diakonissenheim: Hilfgott, hozzá kórház, egy katholikus kórház, két nagy templom, a Lehrerhaus, a nagy Naturheil-Sanatorium Lahmann szerint. Most épül egy Damenheim, egy leány-otthon és ha valósul, a Gerhart Hauptmann színháza. Mindezek az intézetek meglepően modern, tökéletes kényelemmel és a rendeltetésüknek megfelelő berendezéssel. Szinte csodálja az ember, vajjon honnan vették oly hamar. Ha sorra veszszük ezeket a házakat, betérünk a nagy Lahmann-

féle szanatóriumba. Megtalál itt a beteg minden kigondolható gyógymódot, mint egy nagy bazárban a vevő minden árúczikket. Úgy látszik, itt nem elv szerint, hanem a beteg tetszése szerint gyógyítanak. Kérésünkre az orvos neje maga kalauzolt bennünket korrekt reformruhában, mely jól is állt neki, mégis megfelelt ennek a most annyit emlegetett ruha követelményeinek, egész csinos barna, paszomántos posztóruha, mely a karcsú alak szép vonalait diszkréten mutatta és mégis teljesen kényelmes volt, természetesen fűző nélkül. A nagyon szép magas ebédlő minket a norvég alpesi szállók csarnokaira emlékeztetett. Itt a fehér főkötős, takaros ápolónők egy asztalnál ülnek ápoltjaikkal. Hideg vizes, forró száraz, Zander, Rikli-féle légfürdő, napfürdő, torna a szabadban, melynél a leglengébb pongyolában tornáznak, egy torna-ápolónő szabatos, ütemes mozdulatai szerint, vegetárián, húsevő, csupa gyümölcstáplálék és Isten tudja, hány kúra és módszer szerint gyógyulnak itt a betegek. Villamos, persze a beteg kívánságára, hypnotikus kezelés, lelki befolyás és ha kell, orvossággal való eljárás. Mindez egy nagyon kényelmes, angolos, elegáns nagy intézetben a legszebb természetben, jó társaságban, kirándulásokkal, gyönge szellemi szórakozással vegyített bánásmóddal. Persze nem minden halandónak való, mert a zsebnek legalább egészségesnek kell lennie, ha ezt a kúrát kibirja. A Lehrerheim még jobban érdekel. Feljebb az erdő felé, minden villák fölött áll az a szép, tágas uriasan kényelmes, barátságos ház. Juliusban csak a német néptanítók és családjaik lakhatnak benne, augusztusban azok már tanítanak és akkor kiadják a szobákat más lakónak is, különös tekintettel az ausztriai-magyar tanítókra. A csend fentartása érdekében szigorú kérelem van kiszögezve minden folyosón, de azért mulatnak, szórakoznak és a mint láttam, nagyon kedélyes együttlétben élvezik ezt a gyönyörű tájékot. Urak és hölgyek rendszeresen a legjobb, a legkitartóbb turisták, nagy vándorlásokat rendeznek, bejárják az egész hegységet. A díj az ő számukra annyira mérsékelt, hogy könnyen engedhetik meg maguknak a tartózkodást. Kivántam én szívből ilyen házat magunknak például a Tátrában vagy akár a budai hegyekben. Hogy

fogalmat adjak az árakról: egy márkáért kapni egy teljes ebédet. Olyan jó kedvben találtam őket, hogy bemutattam magamat, mire aztán a kölcsönös eszmecsere az emberbaráti működés terén a tanítók közt szabadon folyt. Ők nagyon jól vannak szervezkedve, náluk a segély minden téren tökéletes. Műveltségük nagyobb, mint a mi tanítóinké, tanítónőink talán velük egy fokon állanak.

Továbbá a Ferienheim, hol sok gyerek futkosott és a napsugaras levegőben üdült; a diakonissáknál a komolyabb betegek olyan irigylendő tisztaságban és bájos kertben élnek. A többi Heim épül kifáradt leány-alkalmazottak számára és egy nagy elegáns Damenheim. Itt is megütközik az ember a felekezetiségen: christliches Haus. Hát a természet nem az Isten háza, melyben minden szenvedő elfér? Két templom. Oly szépen állanak. A lutheránus templomban a vasárnapi pszalméneklés; a katholikusban az a szép, lélekemelő istentisztelet, szines szépségben, az Istent megzengő orgona-hullámütésben, tömjénfüstben, mely a lelket is ringatja, olyan templom, a melynek homályában a kételkedő lélek is megnyugvást talál. Szép Marienthal, mennyi áldás te rajtad!

Josephinenhütte, neked külön néhány sort. Benned gyógyultam, benned lábbadtam, te szépséges erdő gyöngye. Mélyen az erdőben, a legmagasabb, legzöldebb, leghatalmasabb, talán soha el nem múlható fenyők szíve táján van az a kis üdülő, mely mindig hemzseg az emberektől. Itt ültem én naponta, még Rübezahl-puncs mellett is és merengtem bele ebbe a szmaragd, napfényes, patakos erdei lélekbe. Mert ez az erdő nem fa, hanem lélek. Hogy pihentem, hogy révedeztem és mennyire megtaláltam a szilárd pontot mind eme zöldestarka kis világban, a boldogságot a természetben. Ott van igazán, csak keressétek ti fáradtak, ti elcsigázottak, mert ott van. Az üveghutában naponta állottam nézni az üvegolvasztást, az izzadó embereket, kik ott tikkadnak abban a maximálisan felfokozott izzó forróságban és türelmesen, édes Istenem, birkatürelemmel dolgoznak a mindennapi kenyérért. A raktárban aztán szépen felhalmozva az üvegipar kincsei, átlátszó, gyönyörűen szines és formás tökélyben; nincsen

elegánsabb ennél, épen mert törékeny. Innen aztán fel-felszállva az erdei illatos utakon a Zackelklamm vízeséséhez és más-más regényes, szeliden szép pontokra. Remekül lehet itt meggyógyulni és megifjodni. És most induljunk Agnetendorfba, a hol Gerhart Hauptmann, a nagy német író, megépítette magának a saját álmainak fellegvárát.

Agnetendorf, Magnetendorf úgy hangzik, mint a «Versünkene Glocke». Ott lakik Gerhart Hauptmann és a Rautendelein. Nemcsak Németország büszkesége, hanem szűkebb hazájának, Porosz-Sziléziának és az Óriás-hegységnek, mely szülőhelye. Szegény fiú volt, tudja azt mindenki és most minden gyerek azt is tudja, hol lakik a Herr Hauptmann. Minden paraszt útba igazít hazafias büszke öntudatossággal. Most már a vidék dísze és szól róla a legenda. Mindent tudnak róla, mintha háza falai üvegből volnának, pedig azok várfalak, bástyák. Rejtőzik, mint az ibolya és hátat mutat még akkor is, ha egész közel járunk hozzá. Daczos tábla hirdeti: tilos a bemenet. Ha meg akarjuk látni a ház homlokzatát, lesben kell járni a rétre le, onnan látjuk csak a híres Wiesenhausot. Itt ebben a bagolyvárban él az a komor, nervózus ember, ki a «Hannelét» írta, a mindenféle tilalomban bujdosó «Takácsokat» és az «Einsame Menschent». Csupa új probléma. Van közte véres is, majd a durva munkáskéz vérzik a rabszolga munkában, majd a diákkisasszony szíve az előítéletek tövisétől. Az ő háza csupa ablak, egy nagy meredt szemű arcz, szinte tátongóan világosságra éhes nyilásokkal. A Riesengebirge orma, havas bércze benéz a költő tágra nyitott ablakaiba. Körülveszi ez a csupa poézis, Rübezahl romantika. Innen veszi az inspirácziói, ezt a magányt megosztja vele a csodaszép Rautendelein, ennek a szerepnek eredetije, hosszú vörös hajával, Loreley.

Az a terve, hogy Schreiberhauban színházat épít, egy drámai Bayreuthet; ott viruljon a német múzsa. Itt nincsen helye egy Hauptmann-jellemzésnek, csak annyit mondanék, hogy ő is azt hiszi, új nyelvre tanít bennünket. Ha pedig az ő betűrendszerét bevettük, csak azt látjuk, hogy Mezzofentiként megint megtanul-

tunk egy új idiomot, de hogy az nem tanít bennünket semmire, a mit saját szivünk természete szerint az életben nem tanultunk meg. Mi következik a szimbolizmus után? egy kis reakczió és aztán megint kiindulunk egy újabb boldogulás után. Hauptmann nagy szolgálatot tett a szoczializmusnak a «Weber»-ekkel. Azóta gördült ő is — azt hiszem — fölfelé. A német birodalmi kanczellár Berlinből telefonon kérdi, teheti-e tiszteletét és órahosszat tanácskozik vele, talán csak nem kizárólagosan drámairásról? Az ő háza csupa pompa, a kilincs nürnbergi ereklye, minden drágaság benne egy millióba került, uszoda, gőzfürdő, így nem maradhat ő a szegények költője, sem a tiszta eszmének, abban a fényűzésben talán megfulad az emberiség tiszta szegénysége, mely annyival poétikusabb, mint a szőnyeges palota fojtó légköre. De nem ítélkezni jöttem én a hegyekbe, csak kontemplálni. Szemem még egyszer körülöleli ezt a fönségesen beszédes természetet. Olyan nyelven beszél az, hogy mindenki megértheti, benső, meleg, beható hangon, rámutat némán gazdag bájaira, melyekben annyi a gyógyulás. Ez a forrás, melyből mindnyájan meríthetünk; az ő kristálytiszta levegőjében nem fizetünk adót, nem követünk törvényt, ő két kézzel ád, áldásosan és nem kérdi, mit kap érte cserében. Vessük magunkat lágy ölébe, ő benne elhallgat a kín, csökken a láz, enyhül a fáradtság és kibékül lelkünk Istennel, emberekkel.

Budapest. *Vidéky Apollonia.*

A NŐ A MAGYAR KÖZMONDÁSBAN.

(Második közlemény).

A testi szépséggel a lelki szépséget is szembe állítják, «szépség és jámborság ritkán járnak egy nyomban». «Ezer a szép, de kevés az ép». Érdekes az a közmondás is, mely a női szépség megitélésére a következő tanácsot adja: «asszonyt, vásznat ne végy gyertyavilágánál». Azonban a szép asszony sem kerüli ki sorsát, a megvénülést s ezt még sokkal jobban rettegi, mint a nem szép vagy csunya asszony.

Utóbb már hozzá szokott, hogy neki nem sok jut az ünnepeltetésből, udvarlásból s ha elég okos, már régen másban keresett és talált vigaszt. A szép asszony, ki a kitüntetésekhez, a hódoláshoz hozzá szokott, csak nagy keserűség árán törődik bele a megvénülésbe, de különösen abba, hogy már nem neki, hanem fiatalabbnak, szebbnek szórják a tömjént. S így keletkezhetett, erre célozhat ez a közmondás: «szép asszony is, ha megvénül, csúnya időt ér». A mig azonban oly sokra becsülik a nőnél a szépséget, addig az férfinél tekintetbe se jő». «Férfi, ha szebb az ördögnél, már elég szép», elég szép a férfi, csak azért, hogy férfi». Hiúnak pedig épen nem szabad a férfinak lenni, mert «nem illik férfinak magát csinosgatni».

Az özvegy asszony csak kevés közmondás tárgya, hol szánakozva emlékszik meg róla, mint olyanról, ki támaszát, védelmezőjét veszítette, hol pedig irigység tárgya. Igy az elhanyagolt gazdaságra, birtokra mondják, «széjjel van, mint az özvegy asszony szénája». Más közmondás szerint «nincs jobb az özvegy életnél». Jellemző ez is: «gazdag özvegy asszony soha sincs több harmincz esztendősnél».

Nagy és fontos szerepe jut a közmondásban az asszonyi

hibáknak, gyarlóságoknak. Legnagyobb hibája talán az, hogy nem tud hallgatni. A hallgatást ajánlják a közmondások legjobban a nőnek, de bizony a legtöbb esetben hiába; mert mivel teli van a szivük, csakhamar kimondja a szájuk, még akkor is, ha nyomban megbánják. Nem tudja megállani a titkot, csakhamar mond olyat is, miről szentül feltette magában, hogy senkinek nem mondja el, megtiltotta az ura, meg is igértette vele, hogy senkinek a világon el ne mondja, el is tökélte magában, hogy ez egyszer csakugyan fog hallgatni, inkább leharapja a nyelve hegyét, mintsem hogy egy szót szóljon is, — s ime, — nem kellett hozzá több, mint a legelső alkalom, s már a harmadik szomszédban is tudják azt, mit maga akart legjobban eltitkolni. S vajjon csakugyan igy áll a dolog, csakugyan nem tudnak hallgatni az asszonyok? A közmondások arról tesznek tanuságot, hogy csakugyan nem tudnak. Nem hiába «nyelve veri meg az asszonyt». «Részegre, gyermekre, asszonyra titkot ne bízz». «Hol sok az asszony, sok a példabeszéd». Azt sem lehet állítani, hogy asszonyok hamar és rövidesen elvégeznék a beszélgetésüket és igaz, hogy «szekérútnak, asszonyszónak sohse éred végét», «két három asszony egész sokadalom», «két asszony, három híd országos vásár». S ha a beszélgetésben még jót és igazat mondanának, de «rózsa ajk, tövis nyelv». De a mást megszóló asszony önnön magára is kimondja az itéletet, mert «kinek nagy a nyelve, kicsiny annak a szive». S ha még mind igaz volna az, a mit beszélnek! Tapasztalta azt sok legény, sok férj, hogy «kötve higyj a szavának», és hogy «mosolygós asszonynak, görhes lónak, világos felhőnek nem kell hinni». Végül pedig említsük meg azt, a mely szerint «hallgatással szép az asszonyember».

Több közmondás foglalkozik az asszonyi jellem egyik, ugylátszik, elég gyakran előforduló vonásával, a hamissággal. Melyik asszonyban ne volna legalább egy szikra hamisság? Talán nem is igazi asszony, kiben egy csepp hamisság nincsen. Tudnak erről a közmondások. «Nem kell addig az asszonynak hinni, míg egy pénz ára borsót elbír». Leghamisabb pedig az asszonyi könny. «Nincs hamisabb víz az asszonyi könnyhullatásnál», «Sírás asz-

szonyi fogás». A következőnek elvitázhatatlan igazságát pedig már nem egyszer tapasztalta mindenki: «Ha asszonyok sírnak, megnyirnak».

Hála Istennek, hogy kevés közmondás van az álnokságról, így legalább feltehetjük, hogy kevés az álnok asszony. De bizony akad az is. Hiszen már a XVIII-ik században írta Zrinyi a költő, hogy «asszonyból az álnokság, ruhából a moly jön ki», miből látjuk, hogy bizony az asszonyi jellem nem sokat változott egy pár száz esztendő alatt, s az ősanyáink se lehettek sokkal jobbak, mint az annyiszor bepanaszolt unokák. A közmondás ugyanis azt tartja, hogy «Isten irgalmasságát, paraszt czigányságát, asszony álnokságát nincs mód megfogni».

A képmutatót azonban hamar felismerik, mert «a mely asszony hánya-veti jámborságát, fekszik ott valami».

A béketűrés, a megbocsátás, a bántalmak nagylelkű feledése szintén ritka erény számba mehet, mert a közmondás szerint: «ritkán egyeznek meg a szép asszonyok», s «könnyebben felejti kígyó farka vágását, mint egy asszony legkisebb bosszúságát». A mulatós asszony sok gondot okoz az urának, mert tudja, «hogy nem sokat hoz a táncz a konyhára» és ki «jó tánczos, rossz dolgos», de tudja bizony azt is, hogy «könnyebb az asszonyt tánczba vinni, mint ránczba szedni».

Némely asszony irígy is és azt tartja, hogy «kövérebb a szomszédasszony lúdja» vagy «szomszédasszony tyúkjának nagyobb a tojása».

Rövid, de sokatmondó közmondás a következő: «tűz, asszony és tenger miatt vesz sok ember»; nem épen udvarias ez: «asszonyból, uborkából, roszból mindég jó a kisebb». Eredeti az is, mely a szakállas asszonyok iránt viseltetik bizalmatlansággal: «megódd magadat szakállas asszonytól».

Érdekes, hogy az eddig fölsorolt közmondások mind az asszonyokra vonatkoznak inkább s a lányokra csak részben alkalmazhatók. Azon jellemvonások csirái, melyek az asszonyokban találhatók, persze nagy részt már a leány jellemében is megvannak. De vannak oly jellemvonások is, melyek úgy látszik csak

később fejlődnek, az asszonykorban; mert a közmondások tanúsága szerint a leányoknál még nincsenek meg. Így az emberszólásra, czivakodásra, álnokságra vonatkozó közmondásokat a lányokra nem igen, vagy egyáltalában nem lehet alkalmazni. Azonban a mulatós, hiú, kevély leány typusával nem egyszer találkozunk. Különösen nagy szerepe jut a közmondásokban az eladó lánynak és a vén lánynak.

A leány értékéről két ellentétes felfogás mutatkozik. Az egyikben a meg nem becsülés jut kifejezésre: «ökölnyi fiú többet ér egy nagy lánynál», a másik felfogás ennek épen ellentéte: «okos ember, leánya van». Nem a szépséget, hanem a jóságot becsülik legtöbbre: «legszebb a jó lány». «Rózsához az illat, szűzhöz a szemérem.» Jó tulajdonságait a házasodó legény is megbecsüli: «jó bornak nem kell czégér», és «farsang után is elkél a jó lány». Legyen a lány dolgos, serény, «minél munkásabb a lány, annál tisztább», és legyen «fürge, mint a pereszlény».

Összeállításában érdekes az a közmondás, a mely szerint: «kellemetes egy órai tojás, egy napi kenyér, tíz esztendős hal, tizenöt éves lány és harmincz éves pártfogó».

De «megnő a lány, ha pad alatt is» s a tizenöt éves lány már eladó lány s mulatságra, tánczra, férjhezmenésre is gondol. A magyar lány szeret tánczolni, jó kedvénél, élénk temperamentumánál fogva «könnyü Katát tánczba vinni» s ezért «minden leányvásárnak táncz a vége», sőt «gazdag lánynak bőjtben is esik farsangja». «A vén lánynak pedig kurta mindég a farsang», sőt «negyven éves lánynyal még az ördög se tánczol már». De a «tánczos lányból ritkán válik jámbor asszony», ez a közmondás úgy látszik nem szereti a mulatós, tánczos lányokat. «Várt lány várat nyer», de a férjhezmenéssel mégis siet a legtöbb lány, ez a szülőknek is sok gondot okoz, mert «könnyebb a lányt felnevelni, mint férjhez adni», különösen pedig «illik annak búsulni, kinek hét eladó lánya van». «Mely lány pedig sokaknak kosarat ad, utóvégre is ahhoz megy, ki elveszi». Az apa pedig azt tartja, hogy: «sok leánykérőnek több száma, mint haszna». A legénynek azt a tanácsot adják: «a mely legény leányt akar a háztul, ebét

is megbecsülje». Jellemző közmondás ez is: «czifra, mint az eladó lány», «irígy, mint a lakodalmas lány». «Csúnya lánynak is szép a pénze». Az az általános régi felfogás, mely a vén lányt felesleges, czélját tévesztett. szánalomra méltó s mégis gúny tárgyát képező teremtésnek tartja, e közmondásban is megvan: «Ó bornak, vén lánynak nem egy az ára». «Vén lány mindenre későn érkezik» s «rózsán sem igen kap már». «Egy vén lány annyit ér mint egy megirt és el nem küldött levél». Ha pedig férjhez megy, úgy az egyik közmondás szerint «egybe öreg asszony», a másik szerint pedig «vén lányból lesz az ifjú menyecske». Utóbbihoz hasonló közmondás pedig a legényről is van: «öreg legényből lesz az ifjú házas». Érdekes, hogy sem a lányok, sem az asszonyok hiuságával nem emlékszik meg bővebben a közmondás. A hiú nőről mondják, hogy «ugyan hosszan kihagyta a kendőjét» és «ifjú asszonyon, malmon gyakori az igazítás», de ez alig jöhet tekintetbe, ha meggondoljuk, hogy más tulajdonságról, jellemvonásról hány közmondás tesz említést.

E közmondásokban tükröződik vissza a magyar nő jelleme. Ez a jellem persze sem az angyali, sem a démoni nőalakokra, hanem a középúton járó, erényeiben is, hibáiban is igazi aszszonyra vall. S ha e közmondások alapján állítjuk össze a magyar nő jellemének vázlatát, igaz meggyőződéssel mondhatjuk, hogy büszke lehet jellemére, szivére. Ragyogó erényei mellett apró női gyarlóságai tekintetbe sem jöhetnek, sőt van olyan is, a melyik épen elválaszthatatlan az igazi női jellemtől. Páratlan jó anya, hű feleség, kitünő gazdasszony, szépsége messze földön ismeretes s ki venné ennyi erény mellett még azt is észre, hogy néha-néha hegyes a nyelvecskéje, hamis a szeme pillantása? Ha pedig még azt is tekintetbe veszszük, a mire ugyan közmondásunk nincs, de miről történelmünk minden lapja tanuskodik, hogy milyen önfeláldozó honszeretet ég minden magyar nő szivében, úgy őszinte szivből kivánhatjuk, hogy maradjon meg a magyar nő olyannak, mint a milyen eddig volt, nemes gondolkozású, melegen érző, finom lelkületü igazi magyar nőnek.

Budapest. *Relković Mita.*

GOBELINEK ÉS GOBELIN-UTÁNZATOK, FODORVÁSZNON.*

Gobelineknek (goblin) nevezi a franczia, a pompás képeket ábrázoló szövött faliszőnyegeket, de «tapissiére» kifejezéssel is jelzi ezt az egész csoportot. Ez utóbbi kifejezés nálunk nem használatos, mert az, egy teljesen más ágat is foglal magában; t. i. a himzést. Tehát mi, gobelinek alatt pusztán szövött faliszőnyegeket értünk, melyek nem gépen, hanem kézen készültek, s melyek egykor Franczia-, Német- s Olaszországban nagy virágzásnak örvendtek. Ugyanezt érti az olasz «Arrazzi» alatt, a hires Arras, a gobelinek egykori nagynevű készítési helye után.

E technika történetét kutatva, azt találjuk, hogy a szőnyegszövés a régi ókorból származik, a melyben az élénk, tarka babyloni szőnyegek, világhirüek voltak. Lakásaik diszéül szolgáltak, de ünnepélyek, hadakozások, vadászatok alkalmával sátrak készítésénél is alkalmazták őket.

A görögök a képszövés feltalálását Pallas-nak, Apollo leányának tulajdonítják; ugyanígy mondják némelyek Noemát, Noénak a bibliában nem említett nejét vagy leányát e művészet feltalálójának, míg a rómaiak, a gobelin eredetét Egyiptomban keresik, hol a szőnyegek ép úgy, mint Assyriában, ugyan olyan alkalmazást nyertek, mint a falra festett s kőfalba vésett képek. Nagy Sándor idejében kezdődött Görögországban a szőnyegek használata, s készítésök főhelye, Pergumon lett.

Sokkal értékesebbek voltak az alexandriai szőnyegek, melyek selyemmel és aranynyal készültek.

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában február hóban tartott előadás.

Az ázsiai népek legyőzetése után a szőnyegek luxusa a legnagyobb mértékben elterjedt Rómában, hol piros és arany voltak a főszinek és Ovid körülményes leírása szerint az egymással versenyző Pallas és Arachne munkái épen olyanok lehettek, mint a milyennek mi ma, a gobelin-technikát ismerjük. Byzanczból és keletről jött e művészet az ornamentikával nyugatra, hol a képszövés a zárdákban honosúlt meg, melyek aztán a templomokat dúsan ellátták e kincsekkel, faliszőnyegek s ajtófüggőnyök alakjában. Háboruk s a mórokkal való kereskedés által, de leginkább a keresztes hadak közvetítésével kerültek a keleti szövések és himzések nyugatra, hol utánozták őket. Különösen Franciaországban talált otthont a képszövés és a szőnyegipar s 1300-ban Páris és Arras, Artois fővárosa, nagyban versenyeztek egymással, minek csak Arrasnak I. Lajos által való bevétele s kifosztása vetett véget 1477-ben.

Arras bukása után Brüssel lépett helyébe s most ez tett eleget az olasz megrendeléseknek is és dolgozta ki a nagy olasz mesterek tervezeteit. Egy régi krónika szerint, Velenczében Galiero Vitale doge alatt kezdődött a műszövés. Nagyobbszerüek voltak a XVI. század alkotásai, melynek elején (1513.) Raffael készítette a terveket X. Leó számára, ahhoz a hires tíz fali szőnyeghez a sixtusi kápolna részére, melynek elkészítése Peter van Aelst-re bizatott Brüsselben; ugyanezek a faliszőnyegek, sok nehéz hányatás után végre 1808-ban VII. Pius alatt ismét a Vatikánba jutottak. Velenczében a templomokat s a dogek palotáját ékesítették gobelin-szőnyegekkel, melyeknek ma csak silány maradványait látjuk. Gyönyörű szépek a Márkus templomnak selyemmel, aranynyal és ezüsttel szőtt gobelinjei, melyek csak nagy ünnepeken vannak kitéve, de már ezekért is érdemes Velenczébe menni.

(Ennyit Saal rövid feljegyzéseiből, a gobelinek történetére vonatkozólag.)

Ezeken elmélkedve, s azt, a mit láttam, megfigyelve, így gondolom a dolgot: a távol kelet nomád népeinek primitiv szőnyegeiben találjuk a nyugat textil-művészetének gyökereit.

E kelet csodás pompája megnyilatkozik a próféta leányá-

nak szőnyegeiben és más kézimunkáiban is, ki ügyes kezekkel alkot egyszerü szövőszékeken.

Sokat gyönyörködtem Boszniában a törökök kis imaszőnyegeiben, melyeket a hivő mindenütt magával visz s gyorsan ott teríti ki, a hol épen imáját végzi, Isten szabad ege alatt, Mekka felé fordulva. E keleti szőnyegek között vannak gobelinszerüek, tehát nem csomózottak. Ilyen a Kurdi, mely a Kurdistánból ered. Érdekes a Sumak, Kaukazusból; a régiek fonáka sima, az újaknak baloldalán szálak lógnak.

De nem is kell ilyen messze mennünk, hogy gobelinszerű szövéseket találjunk; a szomszéd szerbiai hires piroti szőnyegek, a délmagyarországi gyönyörű szerb «tyilim»-ek, különösen a régi bánáti munkák is ilyenek.

Már a középkorban bámulattal nézte az Occidens e munkákat s igyekezett is tanulni, de a sikdiszítmény mestere, az utánozhatatlan szinharmonia ura, az Orient maradt.

Újabban e bámulat annyival nagyobb, a mennyiben mindinkább szükségét érezzük a nyugat szövőtechnikájában a jó ízlésnek, s a mennyiben felismerték a szép szőnyegek értékét. Lakásaink diszítésére a régi keleti szőnyeg, vagy a modern utánzat, majdnem pótolhatatlanná lett.

Minél régibb a szőnyeg, annál többre becsülik és annál drágább. Oly szőnyegek, melyek a XVIII. századból vagy még régibb időből valók, Európában majdnem csak muzeumokban s privát gyüjteményekben láthatók. Kevés ered a XVI. század előtti korból.

Nehéz e ritkaságok idejét meghatározni, mert ehhez stilizált jelek nem elegendők, különben sok minta typikus lett, példa rá, a törökök imaszőnyege, az orientális ember keményen ragaszkodik a hagyományhoz úgy, hogy mintáikról különböző századokra lehet következtetni.

A kelet büszkeségét a perzsa szőnyegek képezik. Perzsiában a legjobbakat a nomádok készítik, saját használatukra.

Az ősrégi gobelin-technika, mely a keleti népek szövéseiben naiv és eredeti módon érvényesül, Európában évszázadok fo-

lyamán, oly mesteri kimívelést nyert, a mint azt a párisi, anbussoni, stb. manufakturákban látjuk. A berlini is virágzik a német császár meleg érdeklődése mellett.

E szépizlés megújulásával a gobelinek is előtérbe léptek; a fáradságos nagy munkát, melynek aztán megfelelő nagy az ára is, újabban imitációk pótolják.

Valódi gobelinekben gyönyörködve, melyek Rubens, s Raffael tervezete után készültek, meg a németalföldi Verdur decorativ hatásában elmélyedve, támadt az a gondolatom, hogy megpróbálnám e dolgot *fodorvásznon*. Akkori utamról hazatérve, első teendőm volt, e kisérletezés. S a vászon pompás minősége és éppen sajátságos *bevert* volta nagyszerűen alkalmasok e festésre. A szineket minden preparatio nélkül magába szívja, a vászon szálai egyenként látszanak, s így képzelhető, hogy a legszebb *szövés* lágy, finom hatása örvendezteti lelkünket. E munkák æsthetikai oldalára utalva, felemlítem, hogy tekintettel a rajzhoz való közeli rokonságukra, technikájok mintát nem nélkülözhet, s így a tervező művész Cartonjának másolatát képezik.

A régi franczia gobelinek főtörekvése volt, hogy festményeket közelítsenek meg vagy hires képeknek adják hű másolatát. Teljes lelkemből tudok e remek dolgokban gyönyörködni, de épen olyan igazán megmondom, hogy nem szeretem őket épen olyan kevéssé, mint himzett emberi alakokat. S így magyar ornamentikát festek *fodorvászonra*. Hogy ez az igazi, azt nemcsak én hiszem és vallom, hanem mindenki, ki mind a két genre-t látta, az én meggyőződésemet fogja osztani. Az én felfogásom szerint, mint *gobelinek* is, úgy felelnek meg leginkább rendeltetésöknek, ha kevés szinnel, minden mellékes dolog nélkül, egyszerűen mutatják mintájukat. Mert így alkalmazhatók is a legjobban, nem árt nekik a drapirozás, ha összefut s újból szétomlik a lágy szövet.

Szép, régi magyar mintáink pedig vannak, meg irigyelhetnének értök az istenek!

Azt mondja valahol Györgyi Kálmán: «Sok, a mult századokból ránk maradt eredeti, remek kézimunkánk van, a melyekről vett motivumokkal bizonyos nemzeties jelleget kölcsönözhet-

nénk műveinknek, ha azokat megfelelően feldolgoznók.» Hát csak tervezzenek, s tervezzünk, megfestjük majd *fodorvászonra* az utolsó szálig e mintákat!

Azonban kevés tervezőnk van, különösen a nők között. Nagyon alkalmasak Várdainak, Hollósnak, stb. rajzai. Különösen a mit Hollós rajzol, azt ki tudja mindenki dolgozni s ezt nem minden tervezőről lehet elmondani.

Fáradozásom első kezdetén meg volt az az örömem, hogy munkáimat az erre leghivatottabb egyén, Garmathy Zsigáné mutatta be a leghivatottabb helyen, Mátyás király szülővárosában.

Azóta nagy számmal érdeklődtek itthon, de küldtem már e dolgokból Londonba is. Egy német szerkesztő pedig azt írja a a napokban, hogy küldjek neki egy képet a kalataszegi festői tájviseletről, írjam meg e munka technikáját, különösen az ornamentikát, s ismertessem a *fodorvásznat.*

Gyarmathynénak az Ellenzékben és M. Bazárban megjelent sorai, s később a M. Pestalozzi nyomán számos levelet kaptam ismeretlenektől, kik majd a gobelinek, majd a fodorvászon, majd az azon való festés iránt érdeklődtek. A gobelinekről tett kérdésekre a fentiekben megfeleltem.

Kevesebbet tudunk magáról a fodorvászonról, Kalotaszeg magyar népének ezen utánozhatatlan szövéséről. Régen felismerte Gyarmathyné, hogy ez a vászon képezi Kalotaszeg jövőjét. Ideje, hogy ne hagyjuk Gyarmathynét hitében *egyedül*, valljuk ezt mi is, miután hasonló meggyőződésre jutottunk.

A gobelinek utánzására szövött s forgalomban levő vászon nemcsak hogy nem olyan szép, de nem is olyan jó, mint a fodorvászon, mert természetesen nincs «beverve», s ehhez bizony csak a kalotaszegi asszony ért. Annak szövése lazább s a keresztszálak pamutból vannak, míg a fodorvászon tiszta kender. Csak egy előnye van, a tulajdonképeni gobelin-vászonnak, hogy sokkal szélesebb s így nagy munkákra alkalmas, de daczára gobelinszerű szövésének, nincs úgy «benne» a festés, mint a fodorvászonban, mely így inkább a szövés benyomását teszi. A mióta felfedeztem a fodorvászon ezen előnyét, nem használom többet a

másikat. Hogy azonban szélesebb vásznat is szőhessenek Kalotaszeg asszonyai, az a mi feladatunk. Tőlünk függ, hogy gyarapszik e Kalotaszegen a kendertermelés; mívelt nőink munkája s művészete fogja fejleszteni az ottani vászonipart.

Több oldalról kértek mintákat tőlem, s azt kérdezik, honnan veszem én és honnan keritsenek magyar mintákat?

Bizony így állunk, ha magyar minta kell; igazán az az első kérdésünk, hogy vannak-e? és hol rejtegetik? Igy voltam én is vele érdeklődésem kezdetén, mert azok használata nálunk nem általános. De hogy vannak, munkáim is mutatják, mert használtam jeles tervezőink mintáit. A mint megismerkedik az ember a magyar elemekkel, akkor látja csak, hogy tömérdek motivum van. Tervezni kell! De itt újból megakadunk. Első feltétel, a rajzolni tudás. De mi még rajzolni sem szoktunk. Milyen más az angol! Ennél mi sem természetesebb, mint az, hogy rajzol.

Mert rajzolnak, úton-útfélen az angolok, míg mi, még az iskolában sem.

Fődolog az, hogy munkáinkban is magyarok maradjunk. Hol van az alap hozzá? kérdezik. A traditióban. Támaszkodjunk az iparművészet szakembereire, a muzeumok gyűjteményeire, ismerkedjünk meg a sekrestyék és privát felek féltett gyűjteményeivel s legyünk magunk is gyűjtők s egyszersmind lelkes terjesztők.

Az idegenek keresik és becsüli a magyar ornamentikát, hogy tájékozatlan a dologban, azt ne vegyük rossz néven, hisz ősi kincsünket még magunk sem ismerjük. Erre egy érdekes esetemet hozom fel. Tagja vagyok egy egész világon elterjedt, ideális czélu egyletnek. Igy jutott egy Indiában élő angol úr czímemhez s lakonikus levelében így ír nekem: Érdekel a tatár ornamentika. Fessen nekem egy gobelint; fegyvertáramból bármilyen darabbal viszonozom. Gilt?»

«Gilt» válaszoltam neki, «annálinkább, mivel a tatárjárás Magyarországon 1242-ben lezajlott és én egy virágzó, modern állam békés ölén kényelmesen ráérek Önnek *magyar* gobelint festeni. Viszonzásul lőjjön inkább egy tigrist nekem!»

«Gilt!» jött nemsokára rövid válasza; «sajnálom Önt, hogy nem ért a fegyverekhez.»

Munkám, a «tatár» ornamentikával már közel jár Indiához. Úgylátszik, mintha mindig eltérnék a tárgytól s subjektiv érzelmeim csúsznának tollam alá, pedig nem úgy van, habár azt se lehetne rossz néven venni, hisz asszony vagyok. Csak azt akarom ezzel az én tigris historiámmal is mondani, hogy nem csoda, ha engemet egy távoli világrészben élő idegen, nyergeletlen lovon száguldó tatár lánynak képzel, kit egy paríttyával vagy lándzsával lehetne tatár kézimunkájáért a legjobban megörvendeztetni, vagy egy modern fegyverrel ámulatba ejteni. Ilyen és hasonló tévedések napirenden vannak. A korrektura azt hiszem a mi feladatunk. Ornamentikánkat keresik, tehát mint *magyart* mi kell, hogy terjeszszük eredeti fodorvásznunkon, melyet az idegen mindig érdeklődéssel fogad.

A legfontosabb feladat hárul itt a tanítónőkre, az iskolára, de sokat várunk iparművészettel foglalkozó hölgyeinktől is, kiknek széleskörű hatása alatt kell, hogy álljon munkáink nemzeti jellege.

Pár szót e munkák készítési módjáról. Első feltétel a rajz. Világos, hogy saját tervezésünkben telhetik csak valódi örömünk. A kartonról való átvitel vagy kopirozás, vagy az ismert módok egyikével történik. A gobelin-festékeknek vegyítését, a helyes érzék adja meg. A minta szerint különböző vastagságú ecsetet használunk. A festék könnyen szétfolyik, tehát vigyázni kell, de szükséges azért jól beitatni a szineket, mert *szövést* imitálunk s ezt szem előtt kell tartanunk. A kontur többnyire fekete, de lehet arany is, mert aranynyal szövött gobelineket is ismerünk. Csakhogy a lazur festékekben arany eddig nincs, s a bronz nem tartós, pedig ezen munkáknak tartósaknak kell lenniök. A fodorvászon egy életre való, s a gobelin-festékek, ha *valódiak* (vannak higított olajfestékek is) ép oly tartósak. Ha halványan veszszük a a szineket, a legjobban megközelítjük az antique gobelineket. Hogy e munkák a magok egyszerű természetességében hatnak a legjobban, az világos; zsinórral, rojtokkal diszítve vagy a keretbe

foglalva, a mint rendeltetésöknek megfelel. A behajtás láthatatlan öltéssel történjék, olyan tabletteknél szokásos plüch keret stb. csak zavarólag hatna.

Lehet, hogy nem voltam elég alapos, elég világos, de a dologhoz értőket untassam azzal, a mit ismernek? A kik pedig már előttem érezték sok dolognak a hiányát, azoknak ugyan nem derítenék fel semmi újat. Szóval, minek beszéljünk, midőn mindnyájan cselekedni vágyunk! Ahol annyi a nemes lelkesedés, az önzetlenség, a nemzeti érzület, a talentum, ott tett, tettet fog követni. Érezzük, hogy mit és mennyit kell pótolnunk; a mire minket meg nem tanítottak, arra mi tanítunk meg másokat nemcsak itthon, hanem hazánkon kívül is. S így bízom Kalotaszeg magyar iparának jövőjében.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Mikszáth Kálmán levele. A Veres Pálné szobrát óhajtó, tervező eszmének szikráját az a biztató levél lobbantotta lángra, melyet Mikszáth Kálmán írt egy a szobor ügyében aggságoskodó úrnőnek. Az érdekes levél, mely — úgy tudjuk — eddig még sehol sem jelent meg egész terjedelmében, a következőleg hangzik:

Nagyságos Asszonyom! Veres Pálné szobráról beszélgetve Szigethy úrnővel, közlöm azt Nagyságoddal, kívánságára, a mit neki mondtam.

A szobor eszméjét nem kellene elejteni. Nagy szegénység a magyar kulturtörténetben, hogy nincsenek benne asszonyok. Olyan üres nélkülök ez a kulturtörténet és olyan szomorú, mint egy ház, a hol nem suhog asszonyi ruha. Csodálom, hogy a jelen kor azt nem szégyenli. A mi asszonyaink élete közönségesen ott végződik, mikor az utolsó ember is meghal, a ki vele együtt bálozott, vagy a ki az asztalánál evett.

Egy ezer éves nemzet és nincs benne az asszonyoknak egyéb nyoma, mint az a bizonyosság, hogy lenniök kellett, mert a férfiak tőlük születtek. Egyéb alig van. Némi csekély nevet Lorántffy Zsuzsanna és Bohusné hagyott. Csakis ők. Mert Zrinyi Ilona és Széchy Mária nem az asszonyi qualitások csúcspontjai, hanem a férfiqualitások *surrogatumai* (pótférfiak).

Most aztán támad egy asszony, Veres Pálné, a ki semmiből alkotott valamit, szellemével, nagy lelkének energiájával, a közöny százfejű sárkányának letiprásával, szóval, egy olyan asszony, a ki egy szobor erejéig megnőtt, és mégis haboznak, hogy felállítsák-e neki azt a szobrot?

Hiszen ha nem volna egy olyan asszonyalak, ki kellene gondolni, egyet, mint a hogy egyebütt is vannak nagy alakjai valamely kornak, melyeket egy későbbi kor mesterségesen fújt fel nagyokká — mert a szobrok nem annak készülnek, a kit ábrázolnak — hanem a jövő generációnak, a kiknek a szoborban megvan adva a minta,

melyhez hasonlítsanak. Hogy a minta a valóság után van-e véve, vagy kigondolt, az mindegy.

Szerencse, a mi Veres Pálnénk valóság volt, s nem értem, hogy méltó és nemes társa küzdelmeinek, Teleki grófné, mitől fél? A valóság valóság marad minden körülmények közt. Mondjuk a legrosszabb esélyt, hogy nem fog begyülni a szoborköltség. Szégyen lesz-e ez és kinek? Hiszen Mátyás királyra is csak három vagy négy század után, hetven év mulva gyült be, a szoborköltség, azaz hogy még most se gyült be — mert még nincs kifizetve. Kisebb lett-e ezért Mátyás király?

Már magában ez a mostani mozgalom (még ha meghiusul is) emeli némileg úgy Veress Pálnét, mint élő hölgytisztelőit, mert már az *a tény, hogy szó volt a szoboremelésről* — figyelmezteti a jelenkort és utókort: «Álljatok meg emberek, itt valaminek lenni kell, mert csoportosulás van.» Mint a hogy a köznapi életben figyelmesekké leszünk olyan helyen, a hol sokaság verődik össze. Veres Pálnéra tehát már e mozgalom (s meghiusulás esetén a hire) rávezeti az utókort, hogy figyelmesebben vizsgálja őt. Ezzel a mozgalommal, úgy szólván, be van adva a *föllebbezés* az utókorhoz, hol nem vesztheti el pörét.

Én különben *hiszem*, hogy sikerülni fog a dolog egészen, de hogy *részben* sikerülni fog, azt *tudom*. Legrosszabb esetben tehát marad egy töredék összeg, egy pár ezer forint «Veres Pálné szoboralap», melylyel okvetetlenül czélt érünk.

Vagy úgy, hogy jobb időben, jobb nemzedék kiegészíti ez összeget.

Vagy úgy, hogy valamely az ő működésével rokon kulturpalota emelésénél a megmaradt összeget odacsatoljuk annak a költségeihez azon *föltétellel*, hogy azt Veres Pálné szobrával ékesítsék, akár a bejáratnál kívül, akár pedig, ha kisebb lesz az összeg, magán az épület homlokzatán is megelégszünk az ő szobrával, a többi nagy kulturharczosok társaságában, mint a hogy pld. ott vannak a klinika palotáján a négy doktorok.

Budapest, 1902 decz. 12.

alázatos tisztelője
Mikszáth Kálmán.

U. i. Meg kell írni a szoborra való adakozás felhivásában: hogy Magyarország férfiai adják oda azt a pénzt, a mit a farsangon egy-egy asszonynak adandó bokrétára szántak, adják oda azt egy alkalommal a Veres Pálné szobrára, mert ezzel a szoborral Magyarország összes asszonyai föl lesznek bokrétázva.

*

A «Veres Pálné szoborbizottság» f. é. április hó 8-án tartotta alakuló ülését id. Lovassy Ferenczné elnöklete alatt. Az ülésen megjelentek: Alexander Bernát, Csiky Kálmánné, Katona Lajosné, Patayné Király Anna, Gömbösné Galamb Margit, Rákosi Jenő, Zsilinszky Mihály, Zsilinszky Mihályné, Hellebronth Jánosné, Neményi Imre, Mikszáth Kálmán, Okos Rózsa, Vass E. grófné, Sebestyénné Stetina Ilona, Radnai Jenőné, Zemplényiné P. Gyuláné, dr. Kilian János stb. Meleghangú levélben kimentették távolmaradásukat Kossuth Ferencz és Berzeviczy Albert, de mindketten csatlakoztak a mozgalomhoz s az utóbbi megszívlelésre méltó tanácsokkal is támogatta levelében a bizottság tevékenységét. Az ülést idősb Lovassy Ferenczné lelkes szavakkal nyitotta meg s méltatván Veres Pálnénak a nőnevelés, a nőkérdés körében kellőképen nem is méltányolható érdemeit, indítványt tesz Veres Pálné szobrának létesítésére nézve, s kéri a jelenlevőket, hogy e czélra bizottsággá alakulni sziveskedjenek. Sebestyénné az ügy eddigi történetéről tájékoztatván a jelenlévőket, előadja, hogy Lovassyné úrnő lángoló lelkesedéssel óhajtván a szobor létrejöttét, erre vonatkozó indítványát a «Nőképző Egylet» február havi választmányi ülésén tette meg elsősorban. A «Nőképző Egylet elfogadta ugyan elvben az inditványt, de iskolája fentartásának gondjával nagy mértékben lekötve lévén, aktiót ezidőszerint nem indíthatott. Ez tudomására jutván előadónak, a Mária Dorothea Egylet márczius havi választmányi ülésén indítványt tett arra nézve, hogy a «Nőképző Egylet»-nek a M. D. E. segédkezet nyujtva a szobor létrejöttét előmozdítsa. A M. D. E. ez indítványhoz képest elhatározta, hogy részben saját tagjaiból, részben a «Nőképző Egylet» tagjaiból, részben más önként csatlakozó urak és hölgyekből bizottságot alakít, kiket az ügy felkarolására s az egyesületek tevékenységétől független önálló tevékenység kifejtésére kér fel. A bizottság elnökéül id. Lovassy Ferenczné úrnőt, társelnökül Mikszáth Kálmánt választotta meg a M. D. E. s felkérte őket a bizottság egybehivására s a szobor ügyében kifejtendő mozgalom megindítására. Ezen az alapon hívta össze ma Lovassyné úrnő az ülést s itt tehát első sorban arról kell határozni, hogy a jelenlevők elfogadják-e a megbizatást s a szobor létesítésére egy magát tetszés szerint kibővíthető bizottsággá alakulnak-e? A jelenlevők közül Rákosi Viktor, Mikszáth Kálmán, Zsilinszky Mihály és Alexander Bernát szóltak biztatólag a dologhoz, s még az utakat is megjelölték, melyen a bizottságnak haladnia kell, hogy czélt érjen. E felszólalások után a jelenlevők a bizottság megalakulását egyhangú lelkesedéssel határozattá emelték s id. Lovassy Ferenczné és Mikszáth társelnökök mellé alelnökül Lázárné Kasztner Jankát választván, a további teendők megindítását az elnökségre bizták.

*

Szünidei tanfolyamok. Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszterünk a tanítók és tanárok szünidei tanfolyamának megtartásáról az idén is gondoskodott. A *tanítói* tanfolyamok tartására vonatkozó rendeletét a miniszter 91094. szám alatt bocsátotta ki. E szerint ez évben a budapesti, a máramarosszigeti és a csáktornyai tanítóképző-intézetben, tanítónők részére pedig a szabadkai tanítónő-

képző-intézetben tartatnak — jul. 6-ától 27-ig — ilyen tanfolyamok. Mindenik tanfolyamra 50 hallgatót vesznek fel, köztük 30-at államköltségén. Felvételért az illető tankerületi tanfelügyelő útján bélyegmentes kérvénynyel lehet folyamodni; a tanfelügyelőségek a folyamodványokat május 15-ig terjesztik fel a miniszteriumhoz. — *A polgári iskolai tanítók és tanítónők* részére jul. 6—20-ig terjedő időben Budapesten tartanak ilyen továbbképző tanfolyamokat és pedig külön a nyelv és tört. tudományi szakcsoport, külön a mennyiség és természettudományi szakcsoport részére. A nyelv- és történettudományi szakcsoport munkaterve szerint 10 napra terjedő olaszországi tanulmányútban vehetnek részt a hallgatók, melynek költségei mintegy 200 koronát fognak tenni. A két tanfolyamra összesen 60 hallgatót vesznek fel, kik közül 20 személyenként 100 korona segélyben fog részesülni. A tanfolyamra való jelentkezés idejére s egyéb tudnivalókra nézve dr. Kiss Áron pedagogiumi igazgató ad felvilágosítást. A képezdei tanárok és tanítónők két hétre tervezett tanfolyamát is julius hó első felében tartják meg Budapesten. A tanfolyamot dr. Pauer Imre fogja ez évben is vezetni s a felvételre jelentkezni dr. Kiss Áron igazgatónál lehet.

*

A Mária Dorothea Egylet ülései. A közgyülést előkészítő választmányi ülését az egylet márczius hóban tartotta. Itt megállapították a jövő évi költségvetést, jóváhagyták a titkári jelentést s a mult évi számadásokat, s azoknak a közgyűlés elé terjesztésére nézve határozatot hoztak. Elhatározták, hogy részt vesznek a Veres Pálné szobra ügyében való mozgalom megindításában s e czélból idősb Lovassy Ferencznét és Mikszáth Kálmánt felkérik az alakítandó szoborbizottság létrehozására, illetve az elnökség elfogadására. Április hóban tartotta az egyesület rendes évi közgyülését, melyen a mult évben belügyminiszteri jóváhagyást nyert új alapszabályokat életbe léptették, s a tisztikart újból megválasztották. E szerint elnök lett gr. Csáky Albinné, alelnökök Herich Károlyné, Tóth József és Sebestyénné Stetina Ilona, pénztáros Lázárné Kasztner Janka, ügyész Draskovics István, titkár Radnay Jenőné, jegyzők Dorogsághy Dénesné és Korchmáros Kálmánné. A női választmány is a régi maradt, csupán a férfitagok tagok közé választottak két új tagot: Révy Ferencz, felsőbb l. iskolai igazgatót és Bárczy főv. tanügyi tanácsost. Az egyes bizottságok megalakítása s az egyesületi alkalmazottak kinevezése az új alapszabályok szerint a választmány jogkörébe tartozik, csupán az ú. n. fegyelmi bizottságot választotta meg a közgyűlés.

*

Győry Ilona búcsúja. A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályi ülésében márczius 14-én vett búcsút magyarországi pályatársaitól Győry Ilona azzal a szép értekezéssel, mely folyóiratunk mai füzetében olvasható. Győry Ilona, ki a várbeli felsőbb leányiskolának volt éveken át szeretett tanítónője, kimagasló írói és szónoki képességeivel vallott rá, hogy unokája Székács Józsefnek és leánya Győry Vilmosnak, kikre mint jeles írókra és szónokokra szeretettel emlé-

keznek vissza honfitársaik. Ezeket a kitünő öröklött tulajdonságokat lankadatlan tanulni vágyás és hazaszeretet tette termékenynyé Győry Ilona lelkében, e tulajdonságai által nőtt ő nagyra s ezek miatt veszítettük mi őt el. Tanulni vágyása Londonba vitte egy évi tanulmányútra, hogy ismeretei gyarapításával még inkább hasznára lehessen hazájának, mint irónő és tanítónő egyaránt. Nagy értékét a nemes Albionban csakhamar felismerték s egy derék fiatal tudós — tanár a londoni egyetemen — Ginever Artur nőül kérvén, rábirta, hogy angol polgárnővé legyen. Annál könyebben szánhatta rá magát Győry Ilona ez elhatározó lépésre, mert az angol társaság, kinek csakhamar dédelgetett kedvencze lett, meggyőzte őt arról, hogy magyar hazájának — ott köztük — megbecsülhetetlen szolgálatot tehet, felolvasásokban, előadásokban ismertetvén nemzete történetét, irodalmát, politikai törekvéseit, gazdasági életét összeköttetéseket teremthet a magyar és angol nemzet között, mely mindkét nemzet gazdasági és társadalmi életére csak haszonnal járhat. Ezt a nemzetközi szövetséget szentelte meg az egyház szolgája Győry Ilona esküvője alkalmával, mely április 16-án ment végbe a Deák-téri ev. templomban. Ez az új hazájában reáváró munkatér tette lehetővé Győry Ilonára nézve, hogy ne szakadjon el hazájától, ha eltávozik is innen s megmaradjon tanítónőnek, ha megválik is eddig viselt tanítónői állásától. Hazájáért fog dolgozni ott is, s ez a legerősebb kötelékkel fűzi őt régi hazájához s tanítani fog új hazájában is: a magyar nemzet szeretetére fogja tanítani az emberiség egyik legkiválóbb nemzetét. Lehet-e kivánatosabb az ilyen tanítói foglalkozásnál? Adja Isten, hogy Győry Ilona sikerrel áldozhasson a jövőben is eszményeinek, s a hazától való távollétet tegye könnyüvé neki nemes munkaköre s az a szeretet, melylyel új hazájában, új családjában körülveszik.

*

Orosz nők munkája. A nagyműveltségű Daschkoff herczegasszony óta, ki II. Katalin czárnő alatt a pétervári tudományos akadémia elnöknője volt, a nők befolyása az orosz culturéletre napjainkig folyton növekszik. Ma egy Paskowja Uwaroff grófnő, a moszkvai orosz archæologiai társaságnak elnöknője, egyike Európa legtudósabb és legokosabb asszonyainak. A kórházakban számos nő működik részben mint assistens, részint önállóan, különösen vidéken; a statisztikai hivatalokban nőket találunk, úgyszintén a posta- és távirdahivatalokban; a leánygimnáziumokban nők tanítanak vagy ellenőrzik a tanárok és növendékek közötti érintkezést; az Alexandra leánygimnáziumot Pétervárott egy nő, Tatjana Semetschkin, vezeti; sőt a miniszteriumban is van egy női hivatalnok Dawydoff asszony, ki a falusi nép-ipar emelése által szerzett nagy érdemeket.

A szépművészetekben nagy eredményeket értek el az orosz nők, az irónők hosszú sorából csak a nagy mathematikust Sonja Kowalewskát említjük s a nagytehetségű, fiatalon elhunyt író- és festőnőt Bashkirtseff Máriát. Sok a szellemes és ügyes journalista közöttük, így Nowikowa asszony Londonban, Makn-Gachan New-Yorkban, Kairoff asszony, a «Golos» tudósítója az utolsó orosz-török háborúban, Sokalewa a «Moskowski Listok» szerkesztője, Schabelsky Elza, a «No-

voje Wremja» berlini levelezője. A festészet- és szobrászatban rég vetélkednek a férfiakkal az orosz állam és társaság élénk támogatása metlett. Hírneves művésznőknek már tekintélyes sora van.

Az állam érdeklődése és gondossága, a rajziskolák befolyása s a falvakon felállított vándor-ipariskolák jótékony hatása, szövő- fonó-, stb. iskolák) jelentékeny nyomokat hagynak. Érdekes, hogy a női szellem az iparművészet minden terén fejlődik és érvényesül.

E haladást a pétervári és moszkvai nagy iparművészeti iskolák mellett hathatósan mozdították elő nők, mint: Urusoff herczegnő, ki emberemlékezet óta fárad a falusi népipar fejlesztése körül, Natalija Schabelskaja, ki a nemzeti csipke és hímzési munkákat terjeszti, Bobrinskaja grófné, ki tűmunkáknak nyitott műhelyt, Werhowskaja herczegné érdekes ó-orosz minták gyüjteményét adta ki, stb. Így Oroszországban is, városokban és falvakban, önzetlen és fáradhatatlan női munka emeli az ipart, művészi terméket s ezzel előmozdítja a nép összes culturéletét.

IRODALOM.

EGYETEMES IRODALOMTÖRTÉNET. Szerkeszti *Heinrich Gusztáv.* (Első kötet, Ókori keleti népek és hellének.) Budapest, Franklin-Társulat 1903. 742 l. Ára ?

Rendkívül szép és becses művel ajándékozta meg a Franklin-Társulat a husvéti könyvpiaczot. A dr. Heinrich Gusztáv szerkesztésében megjelenő «Egyetemes irodalomtörténet» még a Franklin-Társulat elismert szép kiadványai között is az első helyet foglalja el; a papir, a nyomás, az illusztrácziók, az ízléses félbőr-kötés valósággal gyönyörködteti a szemet, s kívánságot kelt a könyv birására, forgatására, olvasására. Szinte hihetetlen, hogy viszonyaink között ilyen díszszel kiállított tudományos mű megjelenhetett; s valószínű, hogy e mű sem, láthatott volna napvilágot — ilyen külső díszszel semmi esetre sem ha Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterünk nagylelkű támogatását nem sikerült volna a vállalatnak megnyernie. Hálásan ismeri ezt el a szerkesztő a czímlapon s a mű bevezetésében és bizonyára örömmel fogja köszönetét a szerkesztőéhez csatolni a mű minden olvasója. A köszönet azonban nemcsak a kiadó czéget s a minisztert illeti, joggal tarthatnak rá számot a tudós szerkesztő és kitünő munkatársai is, minél inkább elmélyedünk a mű olvasásába, mert el kell mélyednünk benne, hogy élvezhessük — annál melegebb és őszintébb lesz köszönetünk. Édes anyanyelvünkön a kulturnépek irodalmára vonatkozó tudományos és mégis vonzó előadású összefoglaló munkánk eddig nem volt, s egy-két becses monografiát leszámítva, bizony minden kérdésünkre csak a «tudós németek» forrásaihoz fordultunk; ezekhez, mert legjobban értettük, legjobban megszoktuk őket. Merész, de kitünő gondolat volt magyar műben tárni elénk, magyar buvárok által felkutatott, magyar észszel összefoglalt, magyar szívvel átültetett remekeit azon népek irodalmának, melyeken az emberiség fejlődése és haladása nyugszik.

A mű, melyben a legjelesebb magyar szakférfiak foglalják össze tanulmányaik eredményét, öt kötetre terjed. A most megjelent első kötetben az ókori keleti népekre vonatkozó részt Goldzieher Ignácz szerkesztette. India irodalmát (1—128 l.) Fiók Károly ismerteti; a Khina és Japán irodadalmáról szóló fejezetet (129—182) Kühnert Ferencz és Fiók Károly írták. Míg Egyiptomot (153—172 l.) és Babylon—Assyriát (173—188) Mahler Ede, a Hébereket (189—244) Neumann Ede, az Arabokat (248—328 l.) Goldzieher Ignácz, Persiát (329—362 l.) Kégl Nándor, az örményeket pedig (363—376) Patrubány Lukács ismerteti, addig a Hellének irodalmának ismertetésén

hárman osztozkodnak. Az ókor (378—579), ion-dór és attikai korszakát megírta Hegedűs István, az alexandriai korszakot Latkóczi Mihály (580—631), míg a római korszakot ismét Hegedűs István (632—652). A középkort (653—697) és újkort (698—742) Pecz Vilmos ismerteti. Ez összeállításból láthatjuk, hogy a mű dolgozótársai egytől-egyig tudományuknak elismert tekintélyei, kik önálló állást foglalnak el szaktudományukban, s kiknek irodalmunk eddig is fontos és értékes tanulmányokat köszön. E műben nemcsak szaktudásuk legbecsesebb eredményeivel ajándékozzák meg az olvasót, hanem vonzó előadásuk által a szakismereteikbe való elmélyedésre a komoly tudományos irodalom iránt való érdeklődésre csábítják az olvasót. Áldásos tevékenység, különösen korunkban, mikor a felszínen való kapkodás talán az ujságolvasás túltengése miatt valósággal betegség íróban és olvasóban egyaránt.

A mű különös gonddal és költséggel összeválogatott illusztrációjára nézve — mint a szerkesztő maga mondja — a legfőbb szempont a hitelesség volt. Nem közölnek semmi kigondolt rajzot, hanem lehetőleg egykorú tárgyak vagy képek másait, és ezek közt sok oly új képet, mely semmi hasonló természetű külföldi műben sem jelent még meg. Nagy elismeréssel emlékszik meg a «Bevezetés» Riedl Frigyesről, kinek szaktudása és ügybuzgósága támogatta a munkatársakat, s kinek az illusztrálás «tárgyi és művészi sikere» köszönhető.

Joggal ajánlhatjuk tehát e művet, mely tudományos érték és fényes kiállítás tekintetében a külföldi hasonló tárgyú műveket is felülmúlja — olvasóink figyelmébe. A tanítással foglalkozók nem csupán tudásukat mélyíthetik, szellemi látókörük határait tágíthatják e mű olvasásával, kedvezően hat az a világnak, az életnek, a vallásnak, a különféle népek irodalmában megnyilatkozó magasabb bölcsészeti felfogása által világnézletünk kialakulására is. A szakkönyvtárakban pedig egyáltalában nem szabad hiányoznia e műnek, mely az emberi szellem és nyelv alkotásainak legbecsesebb kincseivel ismertet meg. *S. J.*

*

ÁLTALÁNOS PSYCHOPATHOLOGIA. Irta dr. *Hajós Lajos* idegorvos. Budapest, Grill Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedése.

Psychologiai tanulmányokkal foglalkozók szinte sóvárogva várják hazánkban a kézikönyvek szintáján felülemelkedő, az újabb kutatások eredményeit összefoglaló psychologia megjelenését. Úgy látszik hiába várják. Filozófusaink nem érnek rá, vagy nem akarnak ráérni egy az iskolai szükségleteken felül érő mű megalkotására. Irodalmunk ez irányú szegénysége mellett a tanulni vágyókat kénytelenek vagyunk más, speciálisabb célokat szolgáló művek olvasására utalni. Különös örömmel említhetjük fel ez okból dr. Hajós Lajos idegorvos fentemlített munkáját, mely a rendellenes lelkiműködések ismertetésével és azok okaival foglalkozik ugyan, de a lelkiélet rendes tevékenységéből indulva ki, kitünő megfigyelései és azokból vont következtetései által a psychologia iránt érdeklődőknek s abban már némi jártassággal bíróknak megbecsülhetetlen szolgálatot tesz. Psychologiát tanító egyénnek tanulmányaik kiegészítésére igen becses anyagot találnak benne. Ily értelemben melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe. *a. a.*

Beküldött könyvek:

Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadásában megjelentek:

1. *Dr. Schack Béla.* Kereskedelmi iskoláink multja és jelene.
2. *Dr. Schlamadinger Jenő.* Váltó ismertető.
3. *Kőrösi Sándor.* Magyar helyesírás. Az iskolai és akadémiai helyirás közt levő eltérések feltüntetésével. 60 fill.
4. *Dr. Vass Bertalan.* Emlékbeszédek.
5. *Magyar Könyvtár* füzetei (egy szám ára 30 fill.) 320—330-ig, és pedig 320. füzet Doktor Holmes kalandja, írta *Conan Doyle*, ford. Sándor Tivadar. 321. A csillagok világából. *Hoitsy Pál.* 322. Scapin furfangjai. Vígj. 3 felv., írta *Molière*, ford. Hevesi Sándor. 323. Lady Windermore legyezője. Színmű, írta *Wilde Oszkár*, ford. Moly Tamás. 324—325. *Cicero* beszéde «A műkincsekről», ford. Gurnesevics Lajos. 326. Elbeszélések. *Csehov Antal*, ford. Barabás Ábel. 327. Tengerparti képek. *Garády Victor.* 328. Kevélyek és lealázottak. *Ambrus Zoltán.* 329. Kénytelen házasság. *Molière*, ford. Hevesi Sándor. 330. A kyméi énekes. *Anatole France*, ford. Nyitrai József.
6. *Lederer Ábrahám.* Iskolai kirándulás a csillagos égbe. 60 fill.

*

Acsády Ignácz «A Magyar birodalom története» című nagyszabású munkájának 9. és 10. füzete, mely II. Endre és IV. Béla történetével foglalkozik. Egy-egy füzet ára 60 fill. Az egész mű 40 kétíves füzetben jelenik meg az *Athenaeum* kiadóhivatalában. (Kerepesi út 54).

Vaday József. Helyesírási gyakorlatok. 30 fill. Corvina. Békés-Csaba.

A pozsonyi *Stampfel*-féle «Tudományos zsebkönyvtárban megjelentek: Sajóhegyi Béla. Fotografálás. Cserey Adolf. Gombaisme. — Cserey Adolf: Kis ásványtan, s ugyanazon szerzőtől: A növények természetrajza. A tudományos becscsel biró füzetek — egy-egy szám ára 60 fillér — igen ajánlható segédkönyvek.

A «N. Nőnevelésre» az 1903. évre előfizettek.

* Petrán Anna, Szabadka; dr. Pauer Imre, Bpest; «Pécs és vidéke tanitónők egyesülete;» Pittner Ágoston, Resiczabánya; pozsonyi tőképző intézet, tanitónő jelöltek köre; Pesty Gizella, Bpest; ág. ev. polg. leányiskola, Rozsnyó; «Leányegyesület,» Pápa; Rimanóczy Eszti, Pozsony; Javító intézet, Rakospalotán; áll. elemi iskola, Ruttka; áll. felsőbb leányiskola, Sopron; Sártevits Betti Bpest; Stampfel Károly, Pozsony; áll. felső leányiskola, Szilágy-Somlyó; áll. felsőbb leányiskola, Szeged; áll. tőképző intézet, Szabadka; polg. l. iskola, Szegzárd; polg. l. iskola, Székesfehérvár; Stark Gabriella, Pozsony; Srijj Etelka, Pozsony; Szupfer Ferike, Pozsony; Spindelhuber Gizella, Pozsony; áll. tőképző intézet «önképző köre,» Szabadka; áll. polg. iskola, Szászváros; özvegy dr. Személy Kálmánné, Nagyvárad; Soós Laura, Hartó; áll. iskola, Szászsebes; áll. el. iskola, Szatmár; Tóth Bálintné, Varsány; Thuróczy Gizella, Pozsony; Tenzián Etelka, Pozsony; Tahy Erzsébet, Pozsony; Tauszig Vilmosné, Szabadka; Gróf Teleky Sándorné, Gyömrő; Tattay Irén, Nagy-Károly; áll. felsőbb leányiskola, Temesvár; Torkos Mariska, Igló; Ujváry Kamil, Pécs; Wollmann Elma, Pozsony; Orhovtzky Margit, Nagyszombat; Varga Jolán, Pozsony; * Wiener Bella, Szabadka; Vojnits Mária, Szabadka; * Vladár Emma, Szabadka; * Vargha Sarolta, Szabadka; Irgalmas növérek, Veszprém; polg. l. iskola, Versecz; Zách Etelka, T. Motesicz; állami polg. l. isk., Besztercze; áll. felsőbb leányiskola, Bánffy-Hunyad; Boór Erzsébet Magyar-Igen; * Bőszörményi Rózsa, Baranya-Nagy-Harsány; Városi el. l. isk. Bpest, I. Czakó-utcza; II. ker. tanitónőképző intézet «Eötvös önképzőköre»; I. fehérvári-uti el. l. iskola; Budai tanitóegyesület; Orsz. közoktatásügyi tanács, Budapest; VI. felsőerdősori közs. polg. leányiskola; Dezső Lajos, Sárospatak; Entz Jolán, Bpest; Endrényi Imre, Szeged; * Enders Ákosné, Nyitra; Farkasné Tarnóczy Jolán, Bpest; Freund Vilma, Bpest; áll. felsőbb leányiskola, Lőcse; áll. polg. l. iskola, Nagybánya; áll. polg. l. iskola, Nagykanizsa; Németh Iza, Diszel; Görög kel. szerb. felső leány iskola, Pancsova; Rábl Irma, Budán; polg. l. isk. igazgatóság Rimaszombat; dr. Schmidt Mária, Bpest; áll. polg. l. iskola igazg., Ujpest; Urmann Ilona, Nagyszombat; * Vad Erzsébet, Pécs; Zemányi Lázárné, Kassa.

(Folytatása következik.)

A *-gal jegyzettek félévre fizettek elő.

Az 1902. évre előfizettek.

Zemányi Lázárné, Kassa; II. tanitónőképző intézet «Eötvös önképzőköre Budapest.

(Folytatása következik.)

Felhivás előfizetésre.

*A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1903-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — **huszonnegyedik évfolyamát** kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapcsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.*

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelesi szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1903-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési penzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt a VI. kerületi állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (István-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.